

การล้อเลียนและการวิพากษ์ งานเขียนทางประวัติศาสตร์นิพนธ์จากวรรณกรรมลาตินอเมริกา

เอื้อกานต์ กันทะลือ*

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษา “การล้อเลียนและการวิพากษ์ประวัติศาสตร์นิพนธ์” ของลาตินอเมริกาที่ปรากฏในวรรณกรรมลาตินอเมริกาตั้งแต่ทศวรรษ 1960 จากการศึกษาพบว่า วรรณกรรมลาตินอเมริกาได้ใช้วิธีการนำเรื่องราวในอดีตมาเป็นวิธีการในการเล่าเรื่องเพื่อวิพากษ์วิธีการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ในทศวรรษ 1960 และความเป็นเรื่องแต่งของวรรณกรรมได้ท้าทายการผูกขาดความจริงของประวัติศาสตร์นิพนธ์ บทความนี้ได้วิเคราะห์วรรณกรรมที่โด่งดังจำนวนสามเรื่อง ได้แก่ *หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว* *ชมเป็นน้ำตาล* *หวานเป็นน้ำตาล* และ *มาทาดอร์ที่รัก* *ผู้และฝนถึงวันเปลี่ยนแปลง* วรรณกรรมเหล่านี้ได้นำเสนอประวัติศาสตร์แง่มุมใหม่ นอกเหนือจากทัศนะของเจ้าอาณานิคมเดิมหรือชนชั้นปกครองใหม่หลังอาณานิคม มีการหยิบยกเรื่องของคนชายขอบและนำเสนอเรื่องเพศที่หลากหลายซึ่งเคยถูกกดทับโดยค่านิยมของสังคมปิตาธิปไตยของลาตินอเมริกาพร้อมกับทำหน้าที่การล้อเลียนและการประพันธ์การเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ในช่วงทศวรรษ 1960 สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นนับตั้งแต่การเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวสิทธิพลเมืองในช่วงทศวรรษ 1960 ของกลุ่มคนชายขอบผู้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งของงานเขียนประวัติศาสตร์กระแสหลักที่เขียนโดยชนชั้นนำ คนชายขอบจึงออกมาแสดงถึงตัวตนผ่านภาษาจากงานเขียนผ่านวรรณกรรม ประวัติศาสตร์ และการต่อสู้ผ่านการเคลื่อนไหวต่างๆ โดยสร้างเรื่องเล่าที่อิงไปกับประวัติศาสตร์และความทรงจำร่วมของคนชายขอบผ่านการเล่าเรื่องที่ทำหน้าที่การกระทำทางประวัติศาสตร์และการเมือง

คำสำคัญ: วรรณกรรมลาตินอเมริกา, วิพากษ์การเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์, ความรู้เจ้าอาณานิคม

* สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีจากภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อพ.ศ.2567

บทนำ

หลายประเทศในลาตินอเมริกาถูกรู้จักผ่านสื่อกระแสหลักในฐานะดินแดนประเทศโลกที่สามที่เต็มไปด้วยปัญหาการเมืองเชิงโครงสร้างมาอย่างยาวนานจากการปกครองโดยรัฐบาลเผด็จการ ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และปัญหาสังคมปิตาธิปไตยที่ยังคงดำรงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน ดังในกรณีศึกษาของทั้งสามประเทศในบทความชิ้นนี้ได้แก่ เม็กซิโก โคลอมเบีย และชิลี กระนั้น การตั้งข้อสังเกตต่อทศวรรษ 1960 ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงในกระบวนการคิดในวิถีการศึกษาทางสายสังคมศาสตร์ผ่านการวิพากษ์งานศึกษาต่างๆ จากคนชายขอบที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่ที่องค์ความรู้ที่อิงไปกับชุดความรู้ของเจ้าอาณานิคม และอิทธิพลของการเคลื่อนไหวของสิทธิมนุษยชนและพลเมืองที่ออกมาตั้งคำถามต่อสิทธิต่างๆ คนชายขอบ/ปัญหาของความเกลียดชังทางชาติพันธุ์/กฎหมายที่ให้อภิสิทธิ์ต่อคนขาว/ความรุนแรงทางกายภาพและโครงสร้างที่คนชายขอบมีชุดประสบการณ์ร่วมกัน

ในขณะที่เดียวกันการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ในศึกษาดินแดนลาตินอเมริกาในช่วงก่อนทศวรรษ 1960 ได้แสดงถึงข้อบกพร่องและข้อจำกัดการเข้าถึงอดีตที่อ้างอิงไปกับชุดข้อมูลของนักสำรวจและเจ้าอาณานิคมที่เคลื่อนย้ายจากยุโรปเข้าสู่ทวีปลาตินอเมริกา ไม่ว่าจะด้วยความต้องการขนย้ายทรัพยากร การตั้งถิ่นฐานใหม่ หรือการหาโอกาสในการเลื่อนสถานะทางสังคม

การทำทลายหรือสั่นคลอนโครงสร้างทางสังคมในลาตินอเมริกาในทศวรรษ 1960 ไม่ใช่แค่การเคลื่อนไหวในเชิงความคิดแต่รวมถึงการปฏิบัติการทางสังคมผ่านการเคลื่อนไหวต่างๆ การวิพากษ์ปัญหาของระบอบอาณานิคมนับตั้งแต่การเข้ามาของสเปนและการแทรกแซงทางการเมืองของสหรัฐอเมริกา นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ไม่ว่าจะเป็นการวิพากษ์องค์ความรู้ของเจ้าอาณานิคม การขูดรีดแรงงานชนพื้นเมือง สังคมปิตาธิปไตยที่เข้มข้นจนทำให้สถานะของผู้หญิงและผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศพรวดเลื่อนหายไปจากสังคมกระแสหลัก หรือการตกเป็นผู้อยู่ในสถานะรอง

การเกิดขึ้นของสภาวะหลังสมัยใหม่ได้ส่งผลให้วงการวรรณกรรมตั้งคำถามต่อความเป็นจริงในประวัติศาสตร์พร้อมกับสั่นคลอนการเข้าถึงความจริงในอดีตที่ถูกผูกขาดโดยเรื่องเล่าและบันทึกของเจ้าอาณานิคมโดยผ่านวิธีการเขียนล้อเลียนการประพันธ์ประวัติศาสตร์นิพนธ์ Linda Hutcheon ผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณกรรมได้อธิบายถึงการล้อเลียนการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ในบทความ *Historiographic Metafiction Parody and the Intertextuality of History* (1989) ไว้ว่า ปรากฏการณ์การวิพากษ์การเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์จากวรรณกรรมที่

เกิดขึ้นเป็นวงกว้างในสังคม¹ ส่งผลให้วรรณกรรมได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือในการช่วงชิงพื้นที่ทางการเมืองในสังคมด้วยตัวบทของวรรณกรรมเอง และรวมถึงการคัดเลือกเครื่องมือในการต่อสู้ทางการเมืองของคนชายขอบ

บทความชิ้นนี้จึงมุ่งเน้นศึกษาความเปลี่ยนแปลงในสังคมลาตินจากวรรณกรรมจำนวนสามเรื่อง ได้แก่เรื่อง *หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว* เรื่อง *ขมเป็นน้ำตาล* *หวานเป็นน้ำตาล* และเรื่อง *มาทาดอร์ที่รัก ลู้และฝันถึงวันเปลี่ยนแปลง* ซึ่งได้ล้อเลียนและวิพากษ์การเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่ยังคงยึดติดกับการใช้หลักฐานผ่านบันทึกของเจ้าอาณานิคม พร้อมกับการพิจารณาด้วยวิธีทางวรรณกรรมที่สามารถช่วยให้เห็นอารมณ์ความรู้สึกและความทรงจำของคนชายขอบที่นำไปสู่การสั่นคลอนวิถีทางการศึกษาประวัติศาสตร์ในทศวรรษก่อน 1960 ผ่านการแอบอ้างการเข้าถึงความจริง แม้ในปัจจุบันด้วยอิทธิพลของสภาวะหลังอาณานิคมนับตั้งแต่การเคลื่อนไหวสิทธิมนุษยชนและพลเมืองในทศวรรษ 1960 ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงต่อวิถีทางการเขียนประวัติศาสตร์ของคนเบื้องล่าง แต่การตั้งข้อสังเกตต่อการใช้วรรณกรรมของคนชายขอบเพื่อใช้ตอบโต้ไปกับเรื่องเล่ากระแสหลักในสังคมยังคงเป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญในการศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อวิถีวิทยาในการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์

การกระทำทางการเมืองของวรรณกรรม

วรรณกรรมในฐานะเครื่องมือทางการเมืองผ่านการใช้ภาษาที่จะนำไปสู่การพิจารณาการกระทำทางการเมืองในบริบททางประวัติศาสตร์ในช่วงทศวรรษ 1960 ไม่ใช่แค่เพียงบอกเล่าเรื่องราวของคนชายขอบแต่ยังทำหน้าที่การกระทำทางการเมืองที่สั่นคลอนชุดความรู้ของเจ้าอาณานิคมผ่านเรื่องเล่าที่ถูกนำมาเป็นเรื่องแต่งของคนชายขอบที่เต็มไปด้วยความทรงจำ อารมณ์ความรู้สึก และเรื่องเล่าของคนชายขอบที่ไม่เคยปรากฏในเรื่องเล่ากระแสหลักที่ผู้คนไม่เคยรับรู้ วรรณกรรมทั้งสามเรื่องในบทความชิ้นนี้ได้แก่ 1) *หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว* (One Hundred Year of Solitude) กาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ 2) *ขมเป็นน้ำตาล* *หวานเป็นน้ำตาล* (Like Water for Chocolate) Laura Esquivel 3) *มาทาดอร์ที่รัก ลู้และฝันถึงวันเปลี่ยนแปลง* (Tengo Miedo Torero) Pedro Lemebel วรรณกรรมเหล่านี้สามารถนำมาในการวิพากษ์

¹ Linda Hutcheon, "Historiographic Metafiction Parody and the Intertextuality of History," in *Intertextuality and Contemporary American Fiction*. Ed. O'Donnell, P., and Robert Con Davis. (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1989), pp.3-32. <https://tspace.library.utoronto.ca/handle/1807/10252> (accessed July 15, 2024).

วิธีการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ในประเด็นต่างๆ ที่ประวัติศาสตร์นิพนธ์ได้ละเลยต่อการให้คุณค่าในการศึกษาประวัติศาสตร์ เนื่องจากช่วงเวลาหนึ่งองค์ความรู้ในการประกอบสร้างการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ได้อิงไปกับกระบวนทัศน์ทางความคิดแบบเจ้าอาณานิคมที่ศึกษาผู้ที่เป็นอื่น หรือการสร้างผู้ที่เป็นอื่นในการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่มีเจ้าอาณานิคมเป็นศูนย์กลางในการเขียนเรื่องราวในอดีต

พื้นที่แต่ละฉากในท้องเรื่องวรรณกรรมลาตินอเมริกาล้วนสัมพันธ์ไปกับพื้นที่เหตุการณ์ และผู้คนจริงในอดีต เมื่อเราพิจารณาการกระทำทางการเมืองของวรรณกรรมลาตินอเมริกาที่วิพากษ์ประวัติศาสตร์นิพนธ์ในทศวรรษ 1960 ก็จะนำไปสู่การทำความเข้าใจอำนาจทางภาษาของเจ้าอาณานิคม อิทธิพลของศาสนาคริสต์ และชุดความรู้ของเจ้าอาณานิคมที่สัมพันธ์ไปกับการปฏิบัติการการกดขี่คนพื้นเมืองและทาส ผ่านการใช้เรื่องเล่าในท้องถิ่นซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเขียนประวัติศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็กระบวนทัศน์เรื่องความป่าเถื่อนและความศิวิไลซ์ที่สัมพันธ์ไปกับลักษณะพื้นที่ของดินแดนลาตินอเมริกา

ทฤษฎีผัสสะศึกษานับว่าเป็นคุณูปการอย่างหนึ่งในบทความชิ้นนี้ที่พยายามศึกษาอารมณ์ความรู้สึกและความทรงจำร่วมของคนชายขอบที่วรรณกรรมพยายามจะนำเสนอผ่านบทระหว่างบรรทัดจนนำไปสู่การตั้งคำถามต่อการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่ละเลยต่อการให้ความสำคัญต่อการศึกษาดีตของความสัมพันธ์ที่มิมีติของการเคลื่อนไหวต่างๆ ของคนชายขอบ

งานศึกษาของ อาทิตย์ เจียมรัตต์ญู ได้อธิบายใน*ผัสสะศึกษาและผัสสะวิจารณ์* ว่าระหว่างวรรณกรรมกับความเป็นจริงก่อให้เกิดประสบการณ์ทางผัสสะผ่านการเทียบเคียงกันได้กับความเป็นจริง วรรณกรรมไม่ได้เป็นเพียงภาพแทนของความเป็นจริงแต่ปลูกเร้าผัสสะการด้วยแต่ยังเป็นวรรณศิลป์ในฐานะภาษาสุนทรีย์ที่มีความเกี่ยวข้องกับวาทกรรมทางสังคมการเมือง ในงานศึกษาภูมิผัสสะ (Sensuous Geography) หรือความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่กับเรือนร่างและสุนทรีย์ภาพในวรรณกรรมหลังอาณานิคม สเตน มอสลุนด์ (Sten Pultz Moslund) ประยุกต์ใช้แนวคิดของเดอเลซเพื่อตั้งข้อสังเกตต่อการสร้างพื้นที่ในเชิงผัสสะในวรรณกรรมหลังอาณานิคมซึ่งช่วยเปิดมุมมองที่ท้าทายต่อสถานะสมัยใหม่ ภาวะอาณานิคม และตรรกะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับความเป็นจริง เนื่องจากภาษาและวรรณกรรมมีคุณสมบัติทางวัตถุและส่งผล

กระทบทางวัตถุหรือทางกายภาพผ่านการเทียบเคียงได้กับวัตถุกระตุ้นผัสสะอื่นๆ² วรรณกรรมทั้งสามเรื่องที่เป็นหลักฐานในบทความชิ้นนี้มีนัยสำคัญจึงเติมไปด้วยผัสสะของพื้นที่ที่เทียบเคียงระหว่างวรรณกรรมลาตินและภูมิศาสตร์การเมืองลาตินอเมริกา

เช่นเดียวกับงานศึกษาของซัยรัตน์ พลมุข นักวรรณคดีศึกษาที่ขยายประเด็นในการใช้ผัสสะศึกษาในการตั้งข้อสังเกตต่อวรรณกรรมหลังอาณานิคมต่อการศึกษาอารมณ์ของคนชายขอบในทฤษฎีผัสสะ (Affect Theory) กับการศึกษาวรรณกรรม ว่า งานศึกษาผัสสะสามารถนำไปสู่การตั้งข้อสังเกตการเมืองของชนกลุ่มน้อยที่ไม่ได้มีแต่เรื่องของการต่อรองกับโครงสร้างอำนาจ แต่ยังตั้งข้อสังเกตต่อการปะทะสังสรรค์ของอารมณ์ความรู้สึกในปริบท³ วรรณกรรมลาตินอเมริกาในฐานะหลักฐานทางประวัติศาสตร์จึงเติมไปด้วยอารมณ์ความรู้สึกด้านลบของผู้คนที่เปราะบางทางสังคมที่ผู้เขียนสามารถคัดเลือกเรื่องราวมาจากชุดประสบการณ์ เรื่องเล่าตำนาน และความทรงจำร่วมของคนชายขอบมาบอกเล่าแก่ผู้อ่านเพื่อถ่ายทอดความทรงจำและผลิตซ้ำทางความจริง ไม่ใช่แค่เพียงเป็นการอ่านเรื่องแต่งในเชิงสุนทรียศาสตร์ แต่เป็นการอ่านเพื่อตามหาเรื่องเล่าของคนชายขอบในวรรณกรรมลาตินอเมริกา

การศึกษาวรรณกรรมลาตินอเมริกาผ่านทฤษฎีผัสสะย่อมสะท้อนความเป็นการเมือง เพศ และประวัติศาสตร์ของแต่ละพื้นที่ รวมถึงอารมณ์ความรู้สึกที่ไม่มีความเป็นสุนทรียศาสตร์จากการบอกเล่าประวัติศาสตร์บาดแผล หรือความรู้สึกด้านลบ โมเซ เอชเตบัน มูญญูซ (Jose Esteban Munoz) ศึกษาศิลปะการแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์ลาตินอเมริกา ได้เสนอว่า ศิลปะของกลุ่มชาติพันธุ์ไม่ได้เป็นเพียงการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ แต่เป็นการแสดงออกถึงความแตกต่างของผัสสะ (Affective Difference) โดยเฉพาะความล้นเกินทางอารมณ์ในศิลปะการแสดงแบบลาติน ซึ่งนับว่าเป็นการโต้ตอบกับชนบของเจ้าอาณานิคมเนื่องจากความล้นเกินถูกทำให้เป็นความไร้รสนิยมทางสุนทรียะที่บรรทัดฐานของเจ้าอาณานิคมในด้านสุนทรียะ เพศวิถี และชาติพันธุ์⁴ การสร้างความเข้าใจต่อสภาวะหลังอาณานิคมจากงานวรรณกรรมทั้งสามเรื่องด้วยทฤษฎีผัสสะสามารถนำไปสู่การตั้งข้อสังเกตต่ออารมณ์ความรู้สึกของคนชายขอบที่ถูกกลบเกลายไปในช่วงเวลาหนึ่งของการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์

² อาทิตย์ เจียมรัตต์บุญ, “ผัสสะศึกษาและผัสสะวิจารณ์,” ใน *นววิถี: วิทยาร่วมสมัยในการศึกษาวรรณกรรม*, สุเรช โชติอุดมพันธ์ (บก.), (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศยาม, 2562), น.291-297.

³ ซัยรัตน์ พลมุข, “ทฤษฎีผัสสะ (Affect Theory) กับการศึกษาวรรณกรรม,” ใน *นววิถี: วิทยาร่วมสมัยในการศึกษาวรรณกรรม*, สุเรช โชติอุดมพันธ์ บก. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศยาม, 2562), น.347.

⁴ เรื่องเดียวกัน, น.344-345.

เนื่องจากสถานะความเป็นเรื่องแต่งของวรรณกรรมที่พร้อมจะหยิบยืมการใช้อารมณมาประกอบกรเขียนมากกว่าการอ้างถึงความเป็นเหตุและผล หรือการเข้าถึงความจริงทางประวัติศาสตร์

พื้นที่กระทำทางการเมืองของวรรณกรรม

งานศึกษาของสุเรช โชติอุดมพันธ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาวรรณคดีเปรียบเทียบอธิบายถึงเรื่องพื้นที่ทางวรรณกรรมใน *The Spatial Turn: วิธีวิทยาศึกษาพื้นที่ในวรรณกรรม* ว่า ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 พื้นที่ไม่ได้เป็นประเด็นสำคัญเท่ากับเรื่องของช่วงเวลา ซึ่งเป็นผลมาจากความนิยมในแนวคิดประวัติศาสตร์นิยม (historicism) ผ่านการเน้นศึกษาพัฒนาการของสังคมและวัฒนธรรมในระนาบของเวลาโดยที่พื้นที่กลายเป็นประเด็นรอง ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 วงการวรรณกรรมวิจารณ์เผชิญหน้ากับอิทธิพลของทฤษฎีใหม่ๆ ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดหลังอาณานิคม หรือหลังสมัยใหม่ จนนำไปสู่การตั้งคำถามต่อภาษากับการเมือง การเมืองอัตลักษณ์ วิกฤตของการนำเสนอความจริง สืบเนื่องไปจนถึงการให้ความสำคัญกับพื้นที่ พื้นที่หมายถึงฉากท้องเรื่อง (setting) นั่นคือ สถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ในเรื่องหรือเป็นเวทีให้ตัวละครออกมาปฏิบัติสัมพันธ์เพื่อนำเสนอเรื่องราวต่างๆ⁵ การวิเคราะห์เรื่องพื้นที่หรือภูมิศาสตร์ในวรรณกรรมจะนำมาใช้วิเคราะห์วรรณกรรมทั้งสามเรื่องในบทความนี้ ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจต่อการปฏิบัติการทางความคิดบนพื้นที่ต่างๆ ในประเทศโคลอมเบีย เม็กซิโก และชิลี

ภูมิศาสตร์วรรณกรรม (literary geography) หมายถึงระเบียบวิธีการศึกษาความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับพื้นที่หรือสถานที่ โดยเฉพาะในแง่ของบริบทหลังอาณานิคม ทำให้นำไปสู่การตั้งข้อสังเกตต่อพื้นที่ที่มีค่านิยมและความเชื่อที่เชื่อมโยงกับมโนทัศน์เรื่องอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ผ่านการศึกษาถึงความสำคัญต่อการเชื่อมโยงในจินตนาการ 3 ประการ ได้แก่ 1) ภูมิศาสตร์ในจินตนาการ (imaginary geographies) สะท้อนว่าวรรณกรรมสามารถเก็บเกี่ยวสารัตถะของประสบการณ์ที่เชื่อมโยงกับสถานที่ โดยไม่ผ่านการครอบงำของวาทกรรมวิทยาศาสตร์ 2) ภูมิศาสตร์ที่ประกอบสร้างขึ้น (imaginative geographies) เป็นการพิจารณาวรรณกรรมและงานที่เกี่ยวกับการเดินทางเพื่อบ่งชี้ว่าการประกอบสร้างของภูมิศาสตร์ส่งผลให้เกิดการวิเคราะห์ภาพพื้นที่ที่มีสถานะแตกต่างกันระหว่างพื้นที่แห่งความศิวิไลซ์และพื้นที่

⁵ สุเรช โชติอุดมพันธ์, "The Spatial Turn: วิธีวิทยาศึกษาพื้นที่ในวรรณกรรม," ใน *นววิถี: วิทยาร่วมสมัยในการศึกษาวรรณกรรม*, สุเรช โชติอุดมพันธ์ (บก.), (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศยาม, 2562), น. 121.

อนารยะจากวาทกรรมอาณานิคม ส่งผลให้การศึกษาภูมิศาสตร์ในวรรณกรรมต้องตรวจสอบโครงข่ายสายสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้นในวรรณกรรมผ่านการศึกษาความเป็นตัวบทผ่านการประพันธ์ โวหารภาพพจน์ ฉากในแต่ละฉาก 3) จินตกรรมทางภูมิศาสตร์ (geographical imaginaries) คือการวิเคราะห์จินตกรรมต่างๆ ทางภูมิศาสตร์ที่วรรณกรรมทำหน้าที่เป็นสื่อกลาง ดังนั้นภูมิศาสตร์วรรณกรรมเป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับประเด็นทั้งสาม ทั้งความเป็นวัตถุ ประวัติศาสตร์ และอำนาจ ตัวบทของวรรณกรรมที่นำมาพิจารณาเรื่องพื้นที่จึงมีประเด็นของการประกอบสร้างทางสังคม เป็นพื้นที่แห่งความเป็นวัตถุวิสัยซึ่งถูกครอบงำด้วยการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม⁶ วรรณกรรมทั้งสามเรื่องเมื่อถูกพิจารณาด้วยวิธีการศึกษาภูมิศาสตร์วรรณกรรมจะสามารถนำไปสู่การทำความเข้าใจความเป็นเอกลักษณ์ของวรรณกรรมแต่ละเรื่องที่มีบริบททางการเมือง และการเคลื่อนไหวในวิธีการเขียนที่แตกต่างกันจากความหลากหลายของการเมืองอัตลักษณ์ในแต่ละพื้นที่

การล้อเลียนการประพันธ์วรรณกรรมและการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์

การล้อเลียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ของคนชายขอบจากงานวรรณกรรมลาตินอเมริกาได้ใช้วิธีการเขียนแบบเดียวกับเจ้าอาณานิคมในการประพันธ์วรรณกรรมที่ใช้ความมหัศจรรย์ในดินแดนลาตินอเมริกา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล่า ผี/วิญญาณ และพงศาวดารต่างๆ รวมไปถึงการล้อเลียนจากบันทึกของเจ้าอาณานิคมต่อการสร้างภาพจำให้แก่คนลาตินอเมริกาในฐานะวิธีการตอบโต้ผ่านภาษาของคนท้องถิ่นนำไปสู่การตั้งข้อสังเกตต่อการผลิตซ้ำภาพจำที่ตายตัวจากการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ในทศวรรษก่อน-หลัง 1960 เนื่องจากอำนาจของภาษาในการเขียนประวัติศาสตร์ได้อิงไปกับชุดความรู้หรือข้อเท็จจริงที่ถูกสร้างโดยเจ้าอาณานิคม

งานศึกษาของภาสุรี ลิมสกุล ผู้เชี่ยวชาญด้านลาตินอเมริกาและสเปนศึกษาอธิบายใน *วรรณกรรมลาตินอเมริกา 5 ศตวรรษ: จินตนา พื้นที่ และชายขอบ* ว่า “เสียงของชนพื้นเมือง” ที่หายไปเป็นเวลาหลายร้อยปีจากการที่ถูกเจ้าอาณานิคมสเปนปกครอง จนกระทั่งเสียงของชนพื้นเมืองได้กลับมาในงานวรรณกรรมอีกครั้งเมื่อลาตินอเมริกาได้เอกราชในศตวรรษที่ 19 ในชวญุคอาณานิคมนับตั้งแต่ศตวรรษที่ 17-19 ชนพื้นเมืองได้กลายเป็นกลุ่มคน “ไร้เสียง” ในดินแดนที่อยู่มาตั้งแต่ดั้งเดิม และกลายเป็นทาสติดที่ดินที่ไม่วันที่จะเป็นอิสระจากการถูกบังคับใช้แรงงาน ท่ามกลางวัฒนธรรมที่สเปนเป็นศูนย์กลางในพื้นที่ห่างไกลจากความเป็นศูนย์กลางอัน

⁶ เรื่องเดียวกัน, น.156-159.

เป็นที่เติบโตของนวนิยายพื้นเมืองนิยม (indigenist novel) ที่นำไปสู่การพัฒนาการเขียนวรรณกรรมแบบสัจนิยมมหัศจรรย์ (magical realism) ในศตวรรษที่ 20⁷ องค์ประกอบต่างๆ ในวรรณกรรมจึงบ่งบอกความเป็นการเมืองอัตลักษณ์อย่างหนึ่งเพื่อส่งเสียงบอกถึงเรื่องราวความเป็นมา ความเจ็บปวด และการอยู่ในสถานะผู้ไร้เสียงที่เป็นมรดกจากผลกระทบของระบอบอาณานิคม

ปรากฏการณ์การจดจำบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ซึ่งราวกับว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุดข้อมูลพื้นฐานในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เบื้องต้นที่ครอบงำโดยชุดความรู้ของเจ้าอาณานิคม ซึ่งส่งผลกระทบให้ชุดความรู้ของคนชายขอบหรือความทรงจำของคนชายขอบปราศเลือนหายไปจากเรื่องเล่ากระแสหลัก เช่น การจดจำบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์อย่าง คริสโตเฟอร์ โคลัมบัส (Christopher Columbus) ผู้ที่ได้กลายเป็นบุคคลสำคัญในทางประวัติศาสตร์จากการถูกสร้างให้เป็น “ผู้ค้นพบ” ทวีปอเมริกา โคลัมบัสได้เขียนจดหมายถึงลูอีส เด ซานตังฆเอล (Letter to Luis de Santangel) ลงวันที่ 15 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1493 ที่กลายเป็นเอกสารภาษาสเปนฉบับแรกในการบอกเล่าถึงโลกใหม่⁸ ซึ่งสัมพันธ์ไปกับการใช้อำนาจทางภาษาในบันทึกของเจ้าอาณานิคมในการสร้างภาพทวีปลาตินอเมริกาตามจินตนาการแบบตะวันตกทั้งพื้นที่ธรรมชาติและทรัพยากร จนผลิตซ้ำไปยังงานเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์จนถึงปัจจุบัน

วรรณกรรมเรื่องหนึ่งในบทความนี้ได้วิพากษ์ประวัติศาสตร์นิพนธ์ด้วยวิธีการเขียนแบบสัจนิยมมหัศจรรย์ ได้แก่ *หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว* ซึ่งเป็นวรรณกรรมจากประเทศโคลอมเบียที่เต็มไปด้วยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และการเขียนล้อเลียนไปกับชุดความรู้ของเจ้าอาณานิคม/ประวัติศาสตร์นิพนธ์ การล้อเลียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ (historiographic metafiction) จาก *หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว* นำไปสู่การตั้งข้อสังเกตต่อเรื่องเล่าจากมุมมองของเจ้าอาณานิคมผ่านเรื่องราวของตระกูลบูเอนดิยาที่จบด้วยการไขปริศนาที่ค้างคาไว้เป็นเวลาร้อยปี เนื้อเรื่องในวรรณกรรมมีทั้งหมด 20 บทหรือตอน นับตั้งแต่จุดเริ่มต้นและจุดจบ *หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว* ได้เปิดประเด็นการตั้งคำถามต่อเส้นแบ่งเวลาทางประวัติศาสตร์และการจัดวางตำแหน่งของตำนานในเวลาทางประวัติศาสตร์ การควบอัดเวลาทางแบบประวัติศาสตร์และเวลาปรมาณู วรรณกรรม *หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว* สะท้อนเรื่องราวและชะตากรรมของ

⁷ ภาสุรี ลือสกุล, *วรรณกรรมลาตินอเมริกา 5 ศตวรรษ: จินตนาการ พื้นที่ และชนชายขอบ* (กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2565), น.92-95.

⁸ เรื่องเดียวกัน, น.55.

เมืองมาคอนโดซึ่งเป็นเสมือนอุปมานิทัศน์ (Allegory) ของประเทศโคลอมเบีย⁹ *หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว* เปรียบเสมือนการบันทึกเรื่องราวต่างๆ ในประเทศโคลอมเบียที่ตอบโต้ไปกับวิธีการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ในช่วงทศวรรษ 1960 ที่ได้รับอิทธิพลการเขียนจากเจ้าอาณานิคม และรับใช้อุดมการณ์ฝ่ายขวาในโคลอมเบีย

การเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ในการศึกษาลาตินอเมริกาในช่วงทศวรรษ 1960 ยังคงละเลยการศึกษาสภาวะการตกเป็นอาณานิคมของดินแดนลาตินอเมริกาที่เต็มไปด้วยเงื่อนไขทางวัฒนธรรม การแบ่งแยกอัตลักษณ์ของกลุ่มคนลาตินอเมริกาด้วยกันเองจากสีผิว อันเป็นมรดกส่วนหนึ่งทางอาณานิคมสเปน รวมไปถึงการวิพากษ์ระบบการปกครองแบบอาณานิคมที่กดขี่ผู้คนในลาตินอเมริกา เปรียบเสมือนประวัติศาสตร์นิพนธ์ในช่วงทศวรรษ 1960 ได้ผลิตซ้ำการเขียนของเจ้าอาณานิคมเพื่อสร้างความเป็นอื่นให้แก่คนลาตินอเมริกาในฐานะคนชายขอบในสังคมหรือการเขียนประวัติศาสตร์ที่แบนเรียบและตายตัว

การเคลื่อนไหวทางวรรณกรรมที่ส่งผลต่อการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์

อิทธิพลของวรรณกรรมลาตินอเมริกาได้สร้างวิกฤตการณ์ในการเข้าถึงความจริงในอดีต เมื่อผู้คนในสังคมเริ่มศรัทธาในงานเขียนเชิงวรรณกรรมที่เป็นเรื่องแต่งราวกับเป็นเรื่องราวในอดีตที่เป็นจริง ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์นี้ก็คือ วิธีการถ่ายทอดเรื่องราวในอดีตของเจ้าอาณานิคมผ่านบทเรียน สื่อกระแสหลัก และการสร้างเรื่องเล่าต่างๆ ที่ยกย่องนวัตกรรมวิถีชีวิต และการล่าอาณานิคมผ่านกระบวนการสร้างเรื่องเล่ากระแสหลักที่บดบังเรื่องเล่าของคนชายขอบ วรรณกรรมลาตินอเมริกาได้มีปฏิกริยาตอบโต้ประวัติศาสตร์นิพนธ์ในช่วงนั้นและยังส่งผลสะท้อนไปยังวงการประวัติศาสตร์ที่มาวิพากษ์งานเขียนประวัติศาสตร์ด้วยตัวเอง และการศึกษาประวัติศาสตร์ยังได้หันไปพินิจคนเบื้องล่างที่มีมิติซ้อนทับของอำนาจมากขึ้น งานศึกษาของวารสาร *เรื่องศรี ได้อธิบายใน ละครชีวิตของมาร์แต็ง แกร์: การเขียนประวัติศาสตร์คนสามัญของนาตาลี ซีมมอน เดวิส* ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ของคนชายขอบหรือการศึกษาจุลประวัติศาสตร์ (microhistory) ว่า นับตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 วงการประวัติศาสตร์ได้เปิดพื้นที่ให้กับ “จินตนาการ” สามารถดำรงอยู่ในการทำงานในกระบวนการศึกษาทาง

⁹ ซูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช, *สังคมนิยมทศวรรษ ในงานของกาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ โทรี มอร์ริสัน และวรรณกรรมไทย* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อ่าน, 2559), น.59.

ประวัติศาสตร์¹⁰ ประเด็นดังกล่าวนี้ทำให้ผู้เขียนได้ค้นพบว่า การวิพากษ์ต่อการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์มีความเชื่อมโยงกับการเคลื่อนไหวต่างๆ ของคนชายขอบในทศวรรษ 1960 ผ่านการใช้เรื่องเล่าของคนชายขอบเพื่อต่อสู้กับเรื่องเล่ากระแสหลักที่อิงไปกับชุดความรู้ที่เจ้าอาณานิคมได้แอบอ้างว่าเป็นความจริง รวมไปถึงการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ความจริงทางประวัติศาสตร์ถูกสั่นคลอนด้วยเรื่องแต่งของวรรณกรรมที่มีมิติเนื้อหาประวัติศาสตร์หรือเรื่องเล่าในอดีตของคนชายขอบที่เกี่ยวข้องกับความทรงจำร่วมกันในอดีต

สถานะของวรรณกรรมหลังอาณานิคมลาตินอเมริกาเองที่นอกจากจะวิพากษ์วรรณกรรมด้วยกันเองแล้วยังทำหน้าที่ตั้งคำถามต่อเรื่องเล่าและวาทกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความจริงจนนำไปสู่การใช้เรื่องเล่าของคนชายขอบที่ต้องอาศัยการใช้จินตนาการและการถอดรหัสสัญลักษณ์ที่แฝงอยู่ในเรื่องเล่าของคนชายขอบ เมื่อเป็นเช่นนี้ การศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์จึงเกิดความเปลี่ยนแปลงที่วงการประวัติศาสตร์มีการวิพากษ์งานเขียนประวัติศาสตร์ด้วยกัน รวมไปถึงการเปิดรับข้อถกเถียงจากศาสตร์อื่นๆ ที่วิพากษ์การศึกษาทางประวัติศาสตร์นับตั้งแต่ทศวรรษ 1960 โดยมีขบวนการเคลื่อนไหวสิทธิมนุษยชนและพลเมืองที่ตั้งคำถามต่ออคติทางความรู้ของเจ้าอาณานิคม พร้อมกับสั่นคลอนในการเลือกปฏิบัติผ่านชาติพันธุ์ในสังคม

ในขณะเดียวกัน ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการวิพากษ์ประวัติศาสตร์นิพนธ์ได้ก่อให้เกิดวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ลาตินอเมริกาที่มีเงื่อนไขความเปลี่ยนแปลงในอดีตที่หลากหลายในแต่ละพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นประเด็นเพศภาวะ เพศวิถี การเมืองอัตลักษณ์ ความรุนแรงจากโครงสร้างการเมืองภายใน และยิ่งก่อให้เกิดการศึกษาการประกอบสร้างของชาตินิยมในลาตินอเมริกาที่มีความซับซ้อนทั้งในความหลากหลายทางชาติพันธุ์และเรื่องเล่าของแต่ละพื้นที่

การศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์ลาตินอเมริกาในห้วงเวลาปัจจุบันจึงมีที่มาที่ไปจากบริบททางประวัติศาสตร์ที่มีการเปลี่ยนแปลงในเชิงความคิด ความรู้ หรือภูมิปัญญาผ่านพื้นที่ปฏิบัติการการเคลื่อนไหวทางการเมืองในลาตินอเมริกา ไม่ว่าจะเป็นชุดความรู้ที่มาจากเรื่องเล่าหรือตำนานของคนชายขอบผ่านการไรท์สการต่อสู้ของคนชายขอบ งานศึกษาของไซยันต์ รัชชกุล อธิบายในเรื่องการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ว่า ประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่มีรากภาษาอังกฤษคือ historiography คือ แนวคิดทฤษฎี ปรัชญาในการเขียนประวัติศาสตร์ และการศึกษาวิธีการ

¹⁰ วรรณ ณ ไร่, “ละครชีวิตของมาร์แต็ง แกร์: การเขียนประวัติศาสตร์คนสามัญของนาตาลี ซีโมน เดวิส,” ใน *วิธีวิทยาในการศึกษาประวัติศาสตร์*, ชนิดา พรหมพยัคฆ์, ภัฏฐพงษ์ สุกุลเสียว (บก.) (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2563), น.377.

ต่างๆ ในการเขียนประวัติศาสตร์ ดังนั้นประวัติศาสตร์นิพนธ์จึงมีความหมายที่สื่อถึงเบื้องหลังทางความคิดและกระบวนการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์¹¹

ยิ่งไปกว่านั้น งานศึกษาของวราภรณ์ยังอธิบายถึงความเปลี่ยนแปลงในการเขียนประวัติศาสตร์ถึงการกลายเป็นพื้นที่ของการต่อสู้ ช่วงชิงความรู้ และความหมายที่ส่งผลให้ผู้คนไม่ยอมให้เกิดการมีชุดข้อมูลทางประวัติศาสตร์ชุดใดชุดหนึ่งกลายเป็นความจริงสูงสุด นักประวัติศาสตร์สามารถเรียนรู้ประวัติศาสตร์สงครามโลกผ่านสมุดบันทึก ความทรงจำ และความเจ็บปวดของผู้คน¹² ในแง่นี้ จึงตรงข้ามกับวิธีการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ในทศวรรษก่อนและหลัง 1960 ที่เรื่องเล่าและความทรงจำของคนชายขอบไม่ได้ถูกให้คุณค่าในการเขียนประวัติศาสตร์ จึงได้ส่งผลให้งานทางวรรณกรรมได้ออกมาวิพากษ์การเขียนประวัติศาสตร์ผ่านการใช้เหตุการณ์ ความทรงจำ และเรื่องเล่าของคนชายขอบ

การเกิดขึ้นของจุลประวัติศาสตร์นับว่าเป็นความเปลี่ยนแปลงหนึ่งในการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมลาตินอเมริกาผ่านหลักฐานต่างๆ ที่ไม่ได้ยึดโยงเพียงแต่บันทึกของเจ้าอาณานิคม แต่ได้ช่วยให้เกิดการค้นหาประเด็นการถูกกดขี่ผ่านบันทึกต่างๆ ของเจ้าอาณานิคมเพื่อสั่นคลอนการเขียนประวัติศาสตร์ของเจ้าอาณานิคม

อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันการใช้วรรณกรรมเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายและได้รับการยอมรับให้เป็นส่วนหนึ่งในวิธีการศึกษาอดีต อันนำไปสู่การชี้ข้อบกพร่องต่อการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ในอดีต รวมไปถึงการถูกใช้เป็นเครื่องมือในการตั้งคำถามต่อความจริงทางประวัติศาสตร์

หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว

หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว เป็นวรรณกรรมลาตินอเมริกาที่โด่งดังและมีชื่อเสียงมากที่สุดเล่มหนึ่งที่นำผู้อ่านให้เข้าไปอยู่ในช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ และทำให้ผู้อ่านเห็นถึงบริบททางการเมืองในเมืองสมมุติอย่างมาคอนโดที่ถูกเทียบเคียงว่าเป็นประวัติศาสตร์การเมืองของประเทศโคลอมเบีย *หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว* ในฐานะหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้สะท้อนถึงบริบททางประวัติศาสตร์ผ่านการเขียนโดยคนใน (มาร์เกซ) ในฐานะผู้ที่มีความทรงจำร่วมต่อเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในโคลอมเบีย และคนชายขอบที่สะท้อนถึงความ “สัจจะ”

¹¹ ไชยันต์ รัชชกุล, *บันทึกอดีตเป็นตัว* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อ่าน, 2557), น.69.

¹² วรภรณ์ เรื่องศรี, “ละครชีวิตของมาร์เต็ง แกร์: การเขียนประวัติศาสตร์คนสามัญของนาตาลี ซีโมน เดวิส,” น.379.

ในอดีตที่รับรู้ร่วมกัน พร้อมกับการล้อเลียนความเป็นสัจจะอย่างแนบเนียน ดังข้อความตอนหนึ่งที่ว่า “พวกเขาเริ่มได้รับข่าวสงครามขัดแย้งกันไปมา ขณะที่รัฐบาลยอมรับว่ามีการรุกคืบของกบฏ เจ้าหน้าที่ในมอก่อนโดกลับได้รับรายงานลับว่าสัญญาสงบศึกที่เจรจาดอรองกันไว้ใกล้จะบรรลุเต็มที่ [...] เขายืนยันว่าพวกผู้นำพรรคทั้งหลายสร้างช่องทางติดต่อสื่อสารกับหัวหน้ากลุ่มกบฏในประเทศไว้แล้ว และกำลังอยู่ในช่วงเวลาก่อนจะมีเจรจาสงบศึกชั่วคราวเพื่อแลกกับตำแหน่งรัฐมนตรีสามกระทรวงให้แก่พวกเสรีนิยม รวมถึงการมีผู้แทนฝ่ายเสียงข้างน้อยในรัฐสภา และการนิรโทษกรรมทั่วไปให้แก่พวกกบฏที่ยอมปลดอาวุธ”¹³ จากตัวบทดังกล่าวนี้ นำไปสู่ข้อสังเกตต่อวิธีการเขียนที่เป็นการบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์การเมืองในเมืองมาคอนโดซึ่งคล้ายกับวิธีการเล่าเหตุการณ์ทางการเมืองในชีวิตจริง ไม่ว่าจะเป็นการนิรโทษกรรมทางการเมืองที่เกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์การต่อสู้ระหว่างฝ่ายเสรีนิยมและฝ่ายอนุรักษนิยมในโคลอมเบีย

วิธีการอ่านตัวบทจาก*หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว* นำไปสู่การประยุกต์ใช้ต่อวิธีการอ่านประวัติศาสตร์นิพนธ์ในการเข้าถึงความจริงในอดีต เนื่องจากวรรณกรรมได้สร้างโครงเรื่องที่ราวกับเป็นเรื่องจริงในทางประวัติศาสตร์ หรือการให้ความรู้สึกเหมือนการอ่านงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ผ่านการใช้ลำดับเรื่องราวให้เทียบเคียงกับเหตุการณ์ในอดีต ในอีกด้านวรรณกรรมกลับล้อเลียนการเรียงลำดับเวลาทางประวัติศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นจุดเริ่มต้นของเมืองมาคอนโด การเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน การปลูกสร้างเมือง การเกิดขึ้นทางรางรถไฟ จนกระทั่งการถูกแทรกแซงทางการเมือง และตอนจบของดินแดนที่น่าอัศจรรย์ ภูมิภาคและประชาชาติที่หลากหลายในลาตินอเมริกามีบทบาทสำคัญในงานวรรณกรรมมาอย่างยาวนาน นับตั้งแต่ในพงศาวดารแห่งทวีปอเมริกา (chronicle of the Indies) ในศตวรรษที่ 16 สืบเนื่องมาจนถึงศตวรรษที่ 20 วรรณกรรมลาตินอเมริกาในแต่ละประเทศเริ่มนำเสนอภูมิภาคที่เป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นอย่างสมจริง¹⁴ ในขณะที่ประวัติศาสตร์นิพนธ์ในช่วงทศวรรษ 1960 การศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางภูมิศาสตร์และภูมิรัฐศาสตร์ในลาตินอเมริกายังไม่ถูกให้ความสนใจ

เมื่อนำผัสสะศึกษามาพิจารณาต่อพื้นที่ใน*หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว* สะท้อนถึงอารมณ์ความรู้สึกของคนในพื้นที่ที่แฝงด้วยรหัสวัฒนธรรมที่สัมพันธ์ไปกับพื้นที่ทางวัฒนธรรม

¹³ กาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ, *หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว*, แปลโดย ชนฤดี ปลื้มปวารณ์ (กรุงเทพฯ: บทจร, 2562), น.171.

¹⁴ ภาสุรี ลือสกุล, *วรรณกรรมลาตินอเมริกา 5 ศตวรรษ: จินตนาการ พื้นที่ และชนชายขอบ*, น. 125.

“เดือนมีนาคม พวกยิปซีก็กลับมาอีกครั้ง หนนี้พวกเขาใกล้ล่องทางไกลและแวนขยายขนาดเท่ากลองใบหนึ่งมานำเสนอในฐานะการค้นพบล่าสุดโดยคนยิวแห่งอัมสเตอร์ดัม พวกเขาจัดแจงให้สาวยิปซีไปนั่งอยู่ตรงชายขอบด้านหนึ่งของหมู่บ้าน [...] เพียงจ่ายเงินห้าเรียล ชาวบ้านก็จะได้ล่องกลองดูสาวยิปซีและมองเห็นเจ้าหล่อนราวกับอยู่ใกล้แค่เอื้อม “วิทยาศาสตร์ได้ขจัดระยะทางให้แล้ว”¹⁵ จากบทระหว่างบรรทัดนี้สะท้อนถึงความสัมพันธ์ในดินแดนลาตินอเมริกาและผู้อื่น เนื่องจากการเกิดนวัตกรรมของเจ้าอาณานิคม หรือการรุกกล้าดินแดนอื่นๆ ในช่วงอาณานิคม ในแง่หนึ่งคือการเสียดสีถึงการแอบอ้างการเข้าถึงนวัตกรรมต่างๆ ของเจ้าอาณานิคม และเสียดสีการเหยียดยีนนวัตกรรมต่างๆ ของเจ้าอาณานิคมที่นำมาสู่ดินแดนลาตินอเมริกาที่ถูกบันทึกและผลิตซ้ำในการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ เช่น การเขียนประวัติศาสตร์ถึงโลกใบใหม่สำหรับชาวยุโรป/ประวัติศาสตร์ดินแดนที่ไม่เคยมีใครเป็นเจ้าของ/ประวัติศาสตร์ที่อิงไปกับชุดความคิดของเจ้าอาณานิคมในการเคลื่อนย้ายมาสู่ดินแดนลาตินอเมริกา/ดินแดนสำหรับการแสวงโชค

ยิ่งไปกว่านั้น *หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว* ยังคงทำหน้าที่วรรณกรรมล้อเลียนและเสียดสีองค์ความรู้ของเจ้าอาณานิคมผ่านการใช้สิ่งของปกติให้กลายเป็นนวัตกรรมที่คนพื้นเมืองหรือชาวบ้านได้ให้คุณค่าต่อนวัตกรรมต่างๆ ที่เจ้าอาณานิคมหรือผู้ที่เป็นอื่นนำพามาสู่เมืองมาคอนโด ซึ่งสะท้อนถึงประวัติศาสตร์การเคลื่อนย้ายและระบอบอาณานิคม เนื่องจากการเคลื่อนย้ายเข้าสู่ทวีปอเมริกานักสำรวจไม่ได้มาเพียงตัวเปล่า แต่ยังคงนำพาสิ่งต่างๆ จากยุโรปไม่ว่าจะเป็นสิ่งของชีวิตประจำวันของชาวยุโรป เช่น สมุดบันทึกที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการจดบันทึกเรื่องราว และสรรพสิ่งต่างๆ ในทวีปอเมริกา “เขาได้สาธิตสิ่งประดิษฐ์เขย่าขวัญในที่สาธารณะ โดยเรียกมันว่าเป็นสิ่งมหัศจรรย์ลำดับที่แปดของนักเล่นแร่แปรธาตุแห่งมาซิโดเนีย เขาเดินลากแท่งเหล็กสองแท่งไปตามบ้านแต่ละหลัง และทำให้ผู้คนพากันตอกตอกใจเมื่อเห็นหม้อ กระทะ คีม และตะแกรงร่ว่งหล่นลงจากที่ของมัน”¹⁶

การเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ในการศึกษาการเมืองในโคลอมเบียที่สะท้อนมาจากการเสียดสีใน *หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว* นำไปสู่การตั้งข้อสังเกตต่อชุดความรู้ต่างๆ ของเจ้าอาณานิคมที่ถูกใช้อย่างแพร่หลายมาเป็นเวลาหลายทศวรรษ ผู้สศศึกษาได้นำไปสู่การเข้าสู่จินตนาการในทางวรรณกรรมที่ไม่ได้เป็นที่ยอมรับในการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ เนื่องจากภูมิ

¹⁵ กาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ, *หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว*, น.10.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, น.9.

ประพันธ์ศาสตร์พิจารณาพื้นที่ในวรรณกรรมว่าด้วยชุดเหตุการณ์ทางผัสสะและผัสสากรรม ตัวละครต่างๆ ไม่ใช่ข้อบุคคลที่มีอัตลักษณ์และรับรู้โลกความเป็นจริงจากตำแหน่งแห่งที่ใดๆ แต่ปรากฏขึ้นในพื้นที่หนึ่งๆ จากความสัมพันธ์ทางผัสสะกับวัตถุสสารในพื้นที่¹⁷ ตัวละครในหนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว ต่างสัมพันธ์ไปกับพื้นที่ในแต่ละตัวบทวรรณกรรมไม่ว่าจะเป็นตัวละครที่สัมพันธ์ไปกับพื้นที่ไร่อารยะ หรือพื้นที่ทางการเมืองของฝ่ายเสรีนิยมในมาคอนโด “เขาต้องใช้เวลาก่อหนึ่งปีแห่งความรุนแรงนองเลือดเพื่อบีบให้รัฐบาลเสนอเงื่อนไขสงบศึกที่เอื้อประโยชน์ต่อผู้ก่อกบฏ และใช้เวลาอีกหนึ่งปีเพื่อเกลี้ยกล่อมบริวารที่มีส่วนได้ส่วนเสียด้วยใหลย้อมรับเงื่อนไขเหล่านั้น เขาถึงขั้นปราบปรามจลาจลซึ่งก่อขึ้นโดยเจ้าหน้าที่พวกเดียวกันผู้แข็งขันเรียกร้องชัยชนะอย่างโหดเหี้ยมถึงขีดสุด และลงเอยด้วยการฟังกาลังซำศึกเพื่อเผด็จการพวกนั้นให้สิ้นซาก”¹⁸ บทระหว่างบรรทัดสะท้อนถึงวิธีการแทรกบริบททางประวัติศาสตร์ของการต่อสู้ทางการเมืองในโคลอมเบียเพื่อให้พื้นที่วรรณกรรมได้มีความสอดคล้องกับการแบ่งพื้นที่ทางการเมืองในประวัติศาสตร์ของโคลอมเบีย ภูมิประพันธ์ในวรรณกรรมจึงสะท้อนตัวแสดงทางการเมืองผ่านตัวละครที่ดำรงอยู่ในตัวบทนี้เพื่อแสดงถึงช่วงเวลาที่ยาวนานของการต่อสู้ทางประวัติศาสตร์

ยิ่งไปกว่านั้น หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว ได้ผลิตซ้ำความทรงจำร่วมของคนชายขอบจากเหตุการณ์สังหารหมู่คนงานในบริษัทผลไม้สหรัฐอเมริกา (Banana Massacre) จนกลายเป็นความจริงทางประวัติศาสตร์ในการจดจำอดีตต่อจำนวนแรงงานที่เสียชีวิต ในขณะที่วิธีทางประวัติศาสตร์ในการเข้าถึงจำนวนผู้เสียชีวิตยังคงเป็นที่ถกเถียง หลักฐานหรือคำบอกเล่าจากผู้ร่วมในเหตุการณ์ไม่ได้ถูกให้คุณค่าเท่ากับหลักฐานในเชิงเอกสารอย่างบันทึกจากสถานทูตหรือหนังสือพิมพ์ของฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายเสรีนิยม “ฝนไม่ตกมาเป็นเวลาสามเดือนแล้วและเป็นช่วงเวลาของภัยแล้ง แต่เมื่อซินฆอร์บราวน์ประกาศการตัดสินใจของเขา ฟ้าฝนก็ตกกระหน่ำ น้ำไหลเชี่ยวกรากไปทั่วพื้นที่เพาะปลูกกล้วย จนทำให้โมเซ อาร์กาดีโอ เซกุนต้องแปลกใจระหว่างเดินทางมายังมาคอนโด [...] ถ้อยแถลงอย่างเป็นทางการได้รับการกล่าวซ้ำเป็นพันครั้ง เผยแพร่ไปทั่วประเทศผ่านการกระจายข่าวทุกรูปแบบที่มีรัฐบาลคอยดูแลอยู่ และลงเอยด้วยการหว่านล้อมว่าไม่มีผู้ใดเสียชีวิต พวกคนงานที่ได้รับความพึงพอใจต่างกลับบ้านไปอยู่กับครอบครัว และบริษัทกล้วยงดเว้นกิจกรรมทุกประเภทขณะที่ฝนยังคงตกอยู่ [...]”¹⁹ ตัวบทระหว่างบรรทัด

¹⁷ อาทิตย์ เขียมรัตตัญญู, “ผัสสศึกษาและผัสสะวิจารณ์,” น.293.

¹⁸ กาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ, หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว, น.201.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, น.352.

สะท้อนถึงวิธีการเขียนที่ต้องการบอกเล่าถึงกระบวนการสร้างเรื่องเล่าที่จากฝั่งรัฐบาลในการสร้างข้อมูลต่อเหตุการณ์สังหารคนงานในบริษัทผลไม้ซึ่งกลายเป็นข้อมูลสำคัญที่ถูกใช้ในการถกเถียงทางประวัติศาสตร์

ในอีกด้านหนึ่ง *หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว* ได้ใช้ความทรงจำต่อเหตุการณ์สูญเสียผ่านตัวละครที่รอดชีวิตเพียงคนเดียวคือ “โมเซ อาร์กาดิโอ เซกุนโด” ที่ตอนสุดท้ายได้ถูกทำให้เป็นอื่นเนื่องจากการมีความทรงจำที่แตกต่างจากเรื่องเล่ากระแสหลักที่สร้างโดยรัฐ: “พวกนั้นมีมากกว่าสามพันคน” นั่นคือทั้งหมดที่โมเซ อาร์กาดิโอ เซกุนโด พุดขึ้น ‘ตอนนั้นฉันแน่ใจแล้วล่ะว่า นั่นคือทุกคนทั้งหมดที่สถานี’”²⁰ วิธีการเขียนทางวรรณกรรมได้ผลิตซ้ำความทรงจำบาดแผลของประวัติศาสตร์บาดแผลของคนชายขอบออกสู่สังคมได้อย่างแนบเนียนผ่านวิธีเขียนที่ต้องการระบุถึงจำนวนของผู้เสียชีวิตที่เกินความจริง ซึ่งอาจนำไปสู่การตั้งคำถามและสันคลอนการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ แม้ตัวของผู้เขียนเองจะไม่ได้ทราบถึงจำนวนตัวเลขที่แท้จริงของผู้เสียชีวิตแต่อย่างใด แต่กลับสามารถนำไปสู่การวิพากษ์และล้อเลียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ในช่วงทศวรรษ 1960 ต่อการจดบันทึกประวัติศาสตร์บาดแผลหรือเหตุการณ์ความรุนแรงโดยรัฐ เนื่องจากวรรณกรรมต้องการนำเสนอเหตุการณ์สังหารหมู่คนงานในโรงงานปลุกกล้วยจากความทรงจำร่วมกันของคนชายขอบที่ขัดแย้งกับการสร้างความทรงจำของรัฐที่พยายามปกปิดจำนวนของผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์

การนำเสนอความทรงจำของคนชายขอบผ่านการเขียนจาก *หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว* ได้ขบถต่อการเขียนความจริงที่รัฐและเจ้าอาณานิคมได้แอบอ้างการผลิตความจริง จนนำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์การเขียนวรรณกรรมสัจนิยมหัตถ์จรรยาในช่วงหลังอาณานิคมที่ได้หยิบตำนานท้องถิ่นและการบุกรุกช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ผ่านการเขียนที่ดำเนินเนื้อเรื่องที่สร้างการตระหนักต่อการเข้าถึงความจริงทางประวัติศาสตร์ เมืองมาคอนโดซ่อนตัวอยู่ในป่าเขาที่ห่างไกลจากพื้นที่อื่นๆ ของประเทศจึงมีกฎการปกครองที่มีลักษณะเฉพาะตน “เรื่องราวแปลกประหลาด” อย่าง วิญญาณ การฟื้นจากความตาย คนลอยได้ ได้ถึงทำให้เป็น “เรื่องปกติ” ในขณะที่ “เรื่องปกติ” อย่าง น้ำแข็ง กระจก และทางรถไฟ ได้กลายเป็น “เรื่องประหลาด” ซึ่งได้สะท้อนการปะทะความเชื่อที่แตกต่างระหว่างประเทศโลกที่ 1 และประเทศโลกที่ 3

²⁰ Ibid., p. 356.

เหตุการณ์หัตถกรรมในเมืองมาคอนโดจึงลือไปกับความเชื่อเรื่องผีหรือวิญญาณที่กลับมาในโลกมนุษย์ และเรื่องเล่าในคัมภีร์ไบเบิล²¹

อย่างไรก็ดี *หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว* ในฐานะวรรณกรรมยังสามารถนำไปสู่การล้อเลียนต่อการสมรสในสายเลือดเดียวกัน (incest) ของราชวงศ์เจ้าอาณานิคมหรือชนชั้นนำที่มักสมรสในสายเลือดเดียวกันเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม กระนั้น ผู้เขียนเห็นว่าการล้อเลียนประเด็นการสมรสในสายเลือดเดียวกันและผังตระกูลบูเอนดิยากลับได้สะท้อนถึงสังคมชายเป็นใหญ่ในลาตินอเมริกาที่มาร์เกซยังข้ามไม่พ้น บทความชิ้นนี้จึงต้องนำวรรณกรรมเรื่องที่มีมิติการต่อสู้ทางการเมืองและการเคลื่อนไหวสตรีนิยมคลื่นลูกที่สองมาใช้วิเคราะห์ด้วย

ชมเป็นน้ำตา หวานเป็นน้ำตา

ชมเป็นน้ำตา หวานเป็นน้ำตา เป็นวรรณกรรมแนวสังคมนิยมหัตถกรรมรับอทิพลมาจากการเคลื่อนไหวของสตรีนิยมคลื่นลูกที่สองซึ่งสะท้อนถึงมิติเรื่องเพศที่สามารถบอกเล่าได้ถึงสังคมชายเป็นใหญ่ (patriarchy) ในแต่ละพื้นที่ของเม็กซิโกจากการประกอบสร้างความเป็นชาย-หญิงที่แตกต่างกัน (masculine and feminine) ในขณะที่พื้นที่ภายในบ้าน (domestic) และงานบ้านถูกทำให้เป็นสิ่งที่ผูกขาดสำหรับผู้หญิง และเป็นสิ่งที่ไม่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ ประเด็นนี้จึงนำไปสู่การตั้งข้อสังเกตต่อการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์เรื่องเพศภาวะและเพศวิถีในการศึกษาสถานะของผู้หญิงผ่านการให้คุณค่าทางประวัติศาสตร์

วรรณกรรม *ชมเป็นน้ำตา หวานเป็นน้ำตา* สามารถนำไปสู่การตั้งข้อสังเกตต่อตัวตนของผู้หญิงซึ่งถูกทำให้อยู่แต่พื้นที่ภายในบ้านภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์ที่เกิดจากเงื่อนไขหลายประการ อีกทั้งบริบททางประวัติศาสตร์หลังอาณานิคมของประเทศเม็กซิโกได้ชี้นำไปสู่การศึกษาประวัติศาสตร์เพศภาวะและเพศวิถี โดยมีบริบทความเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์มาขยายความเชื่อมโยงของการประกอบสร้างตัวตนของผู้หญิงที่ถูกจำกัดอยู่แต่พื้นที่ภายในบ้าน รวมไปถึงการศึกษาการเคลื่อนไหวของสตรีนิยมในลาตินอเมริกา

การศึกษาเพศภาวะและเพศวิถีในประวัติศาสตร์นิพนธ์ช่วงเวลาก่อนทศวรรษ 1960 ได้ละเลยแนวคิดการศึกษาการประกอบสร้างที่เฉพาะเจาะจงทางวัฒนธรรมในดินแดนลาติน

²¹ ภาสุรี ลือสกุล, *วรรณกรรมลาตินอเมริกา 5 ศตวรรษ: จินตนาการ พื้นที่ และชนชายขอบ*, น. 184-185.

อเมริกา แต่การเคลื่อนไหวสตรีนิยมคลื่นที่สองได้สร้างคุณูปการต่อความเปลี่ยนแปลงทั้งทางสังคมและชุดความรู้เรื่องเพศของผู้หญิงชายขอบ ซึ่งกระทำผ่านปฏิบัติการทั้งในเชิงความรู้และในด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเพื่อสร้างความเท่าเทียมทางเพศอันมีบริบททางชาติพันธุ์และชนชั้นมาเป็นจุดร่วมสำคัญในการเคลื่อนไหว โดยเฉพาะในสังคมลาตินอเมริกาที่เป็นสังคมพิตาธิปไตย นับตั้งแต่การเข้ามาของอาณานิคมจากอิทธิพลของศาสนาคริสต์หลังการประกาศเอกราชจากสเปนในศตวรรษที่ 19 อันก่อให้เกิดการเปิดพื้นที่ทางวรรณกรรมต่อผู้หญิงมากขึ้น และนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของจำนวนนักเขียนและนักอ่านผู้หญิงด้วย แม้ว่าในช่วงแรกผลงานของนักเขียนหญิงยังคงอยู่ในกระแสวัฒนธรรมการเขียนของผู้ชาย แต่งานเขียนเหล่านั้นได้เผยให้เห็นประเด็นอัตลักษณ์และการใช้ภาษาของผู้หญิงที่เป็นเอกลักษณ์ ในช่วงเวลาเดียวกันยังมีกลุ่มนักเขียนหัวก้าวหน้าที่กล่าววิพากษ์ความอยู่ดีมีสุขในสังคมและบุกเบิกงานเขียนเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ทาสและชนพื้นเมือง²² *ชมเป็นน้ำตาล ทวานเป็นน้ำตา* จึงเป็นหนึ่งในวรรณกรรมที่มีประเด็นทางชาติพันธุ์และผู้หญิงอย่างไม่แยกขาดจากกัน

การล้อเลียนทางวรรณกรรม *ชมเป็นน้ำตาล ทวานเป็นน้ำตา* ต่องานเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ในประเด็นผู้หญิงเม็กซิโกผ่านการใช้ตัวบท 12 บทและสูตรอาหารทั้งหมด 12 สูตร โดยมีการดำเนินเรื่องผ่านตัวละครหญิงอย่าง “ติตา” ที่มีสถานะเป็นคนชายขอบในสังคมเพื่อใช้ในการบอกเล่าถึงวัฒนธรรมต่างๆ ในเม็กซิโก การวิพากษ์นี้สอดคล้องกับจุดเปลี่ยนสำคัญในกลางศตวรรษที่ 20 ที่เกิดกระแสสตรีนิยมนับตั้งแต่ทศวรรษ 1980 นักสตรีนิยมชาวลาตินอเมริกาได้นำแนวคิดของสตรีนิยมยุโรปและสหรัฐอเมริกามาปรับใช้กับสังคมท้องถิ่นอันมีประเด็นที่ซับซ้อนทางชาติพันธุ์ เนื่องจากผู้หญิงลาตินอเมริกาถูกทำให้เลือนหายไปจากสังคมด้วยประเด็นสีผิวที่มีสายเลือดเป็นกลุ่มคนชายขอบอย่างชนพื้นเมืองและแอฟริกา วรรณกรรมสตรีนิยมในช่วง 1980 จึงมุ่งนำเสนอเรื่องราวที่ตัวละครหญิงมีบทบาทสำคัญผ่านการบอกเล่าเรื่องราวจาก “เสียง” และ “พื้นที่ส่วนตัว” ของผู้หญิงลาตินอเมริกาเพื่อตอบโต้และสลายภาพเหมารวมที่ช่วงเวลาหนึ่งนักเขียนชายได้สร้างขึ้น²³ เช่นเดียวกับแนวทางการผลิตซ้ำจากวิธีการเขียนจากประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่ละเลยการศึกษาอำนาจที่แฝงอยู่ในแต่ละพื้นที่ของผู้หญิงในลาตินอเมริกา เนื่องจากอุดมการณ์พิตาธิปไตยที่ครอบงำอยู่ในวิธีทางประวัติศาสตร์ล้วนเป็น

²² เรื่องเดียวกัน, น.192.

²³ เรื่องเดียวกัน, น.193.

ส่วนหนึ่งของชุดความรู้เจ้าอาณานิคมที่สร้างไว้ครอบงำการศึกษาประวัติศาสตร์ลาตินอเมริกาในทศวรรษก่อน-หลัง 1960

แนวทางการศึกษาเพศภาวะและเพศวิถีของคนชายขอบในลาตินอเมริกาจากประวัติศาสตร์นิพนธ์ในช่วงทศวรรษ 1980 ยังคงละเอียดเงื่อนไขการศึกษาทศทางวัฒนธรรมของความเปลี่ยนแปลงทางเพศภาวะและเพศวิถี ตัวบทหนึ่งกล่าวว่า “ติดากัมหน้า ความกระจำงแจ้งต่อชะตากรรมของตัวเองจู่โจมอย่างรุนแรงจนทำให้น้ำตาหยดลงบนโต๊ะ เธอกับโต๊ะตัวนั้นรู้ตั้งแต่วันนั้นว่าตนจะไร้สิทธิ์ไร้เสียงภายใต้อำนาจที่ไม่มีใครมองเห็น แต่กำหนดให้ติดาต้องสยบยอมต่อคำตัดสินที่แสนไร้เหตุผลของแม่ตัวเอง และโต๊ะตัวนั้นจะต้องเป็นที่รองรับน้ำตาแห่งความชื่นชมของติดาต่อไป”²⁴ จากตัวบทที่มีความระหว่างบรรทัดนี้ได้นำไปสู่การตั้งข้อสังเกตต่อการใช้อารมณ์ความรู้สึกในการเขียนวรรณกรรมของคนชายขอบอย่างติดาที่เปรียบเสมือนภาพแทนของผู้หญิงในลาตินอเมริกาซึ่งตกอยู่ในสถานการณ์การถูกกดขี่ทางเพศจากวัฒนธรรมและการผลิตซ้ำทางประวัติศาสตร์ ความระหว่างบรรทัดได้พยายามชี้ถึงประเด็นของอำนาจ วัฒนธรรม และอารมณ์ความรู้สึก การบอกเล่าโดยวรรณกรรมได้แสดงให้เห็นถึงประเด็นในการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ช่วยให้เข้าใจต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจของเพศภาวะและเพศวิถีในสังคมลาตินอเมริกาที่ประวัติศาสตร์นิพนธ์ในช่วงทศวรรษ 1980 ยังคงไม่มีการศึกษาคนชายขอบ อารมณ์ความรู้สึก และสภาวะหลังอาณานิคม

ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อพิจารณาประเด็นพื้นที่ภายในบ้านของสังคมลาตินอเมริกาช่วงทศวรรษ 1960-1980 *ชมเป็นน้ำตาล หวานเป็นน้ำตาล* ได้สะท้อนถึงการผูกติดความเป็นหญิงไว้กับพื้นที่ในห้องครัว ประเด็นนี้จึงนำไปสู่การตั้งข้อสังเกตต่อบทบาทของผู้หญิงที่ประวัติศาสตร์นิพนธ์ยังไม่ได้ให้ความสนใจต่อการใช้พื้นที่ในการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคม แม้กระแสสตรีนิยมในทศวรรษ 1960-1970 จะไม่ได้ให้คุณค่าต่อภาพเหมารวมและบทบาทดั้งเดิมของเพศหญิงในลาตินอเมริกา พื้นที่ครัวจึงเปรียบเสมือนคุกที่จองจำและกำหนดหน้าที่ให้แก่ผู้หญิง แต่ในเม็กซิโกพื้นที่ครัวและอาหารเป็นสิ่งที่มีความอำนาจในการยึดโยงสมาชิกในครอบครัว²⁵ ความเฉพาะเจาะจงทางวัฒนธรรมในลาตินอเมริกาจึงเป็นสิ่งที่นำไปสู่ช่องว่างและการวิพากษ์การเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่มีมิติของผู้หญิงและพื้นที่ภายใน-นอก ตัวบทวรรณกรรม *ชมเป็น*

²⁴ เลารา เอสกิเวล, *ชมเป็นน้ำตาล หวานเป็นน้ำตาล*, แปลโดย โสภณา เขารวิวัฒน์กุล (กรุงเทพฯ: แมรี่โรเจอร์การ์ด พับลิชซิง, 2566), น.14.

²⁵ ภาสุรี ลือสกุล, *วรรณกรรมลาตินอเมริกา 5 ศตวรรษ: จินตนาการ พื้นที่ และคนชายขอบ*, น. 216.

น้ำตาล หวานเป็นน้ำตาล กล่าวว่า “พริกยัดไส้ราดซอสวอลนัตชิ้นสุดท้ายที่เหลืออยู่บนจานยังไม่มีทางรู้สึกแสบไปกว่าเธอ ก็ครั้งที่เธอต้องหยิบมันขึ้นมากินขณะอยู่ตามลำพังในห้องครัว เพราะทนไม่ได้ที่จะเห็นมันถูกโยนทิ้ง เหตุผลที่ไม่มีใครกินพริกยัดไส้ชิ้นสุดท้าย ส่วนใหญ่แล้วเพราะไม่อยากจะเป็นคนตะกละ [...] ขอสาปแช่งมารยาทอันดีงาม ขอสาปแช่งคู่มือมารยาทของคาร์เรโน”²⁶ ตัวบทดังกล่าวนี้ได้สะท้อนความระหวางบรรทัดถึงวัฒนธรรมในพื้นที่ภายในบ้านและมารยาทบนโต๊ะอาหารในเม็กซิโกที่ถูกกละเลยในการศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์ในการให้คุณค่าวัฒนธรรมของคนชายขอบ

ติดตามในฐานะผู้หญิงในประเทศโลกที่สามที่ถูกกดขี่ทางชนชั้นที่วรรณะกรรมใช้นำเสนอในการบอกเล่าเรื่องราวผ่านการนำเสนอตัวตนที่ตอบโต้ไปกับภาพที่ตายตัวของผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์และการเลื่อนหายไปจากเรื่องเล่ากระแสหลัก ชุดความรู้ที่เกี่ยวกับผู้หญิงภายในประเทศโลกที่สามภายใต้บริบทหลังอาณานิคมมีลักษณะที่แบนเรียบและตายตัวผ่านวิธีการผลิตซ้ำทางประวัติศาสตร์นิพนธ์ เนื่องจากการไม่ได้ให้คุณค่าต่องานศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงตัวตนของผู้หญิงภายในบ้านที่มีมิติอารมณ์ความรู้สึกและการประกอบสร้างบทบาททางเพศที่มีที่มาที่ไปจากประวัติศาสตร์ในช่วงอาณานิคมสเปนและอิทธิพลของศาสนาคริสต์ที่บดบังสถานะหรือตัวตนของผู้หญิงในเม็กซิโกจากงานเขียนประวัติศาสตร์ที่แฝงไปด้วยอคติทางเพศภาวะและเพศวิถี

มาทาดอร์ที่รัก สู้และฝืนถึงวันเปลี่ยนแปลง

มาทาดอร์ที่รัก สู้และฝืนถึงวันเปลี่ยนแปลง เป็นวรรณกรรมอีกหนึ่งเรื่องที่น่าสนใจจากจะวิพากษ์การเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์แล้วยังคงทำหน้าที่วิพากษ์สังคมปิตาธิปไตยในลาตินอเมริกาในฐานะวรรณกรรมที่เขียนโดยชุดประสบการณ์ของ Pedro Lemebel ซึ่งเป็นผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศที่ใช้วิธีการประพันธ์ที่แตกต่างจากวรรณกรรมสองเรื่องทีกล่าวไปก่อนหน้านี้แล้วในบทความนี้ การบอกเล่าถึงประวัติศาสตร์ชีลินำไปสู่การวิพากษ์งานศึกษาทางประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่ยังคงติดอยู่ในกรอบการเขียนประวัติศาสตร์แบบเพศวิถีลักษณะหรือการเขียนประวัติศาสตร์ที่แบ่งชาย-หญิงเป็นคู่ตรงข้าม พร้อมกับวิพากษ์วรรณกรรมด้วยตนเอง มาทาดอร์ที่รัก สู้และฝืนถึงวันเปลี่ยนแปลง ยังสะท้อนไปถึงชุดความรู้กับการปฏิบัติเรื่องเพศภาวะ

²⁶ เลารา เอสกิเวล, *ขมเป็นน้ำตาล หวานเป็นน้ำตาล*, น.63-64.

และอุดมการณ์ทางสังคมในซิติที่นำไปสู่การวิพากษ์การเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ในประเด็นความขัดแย้งในซิติและการศึกษาเรื่องเพศภาวะ

ประวัติศาสตร์การเมืองซิติในช่วงเวลาร่วมสมัยเต็มไปด้วยความขัดแย้งและความรุนแรงในเชิงกายภาพและโครงสร้าง “กะเทย” ในฐานะตัวละครหนึ่งในโครงเรื่องในแต่ละตัวบทได้ทำหน้าที่บอกเล่าเหตุการณ์ที่แฝงไปด้วยชุดประสบการณ์ของผู้แต่งในฐานะผู้มีความหลากหลายทางเพศท่ามกลางการดำรงอยู่ในสังคมเผด็จการปิตาธิปไตยและขบวนการฝ่ายซ้ายที่ไม่เคยไปพ้นจากความคิดทางเพศที่แฝงอยู่ในขบวนการ ส่วนหนึ่งของตัวบทวรรณกรรมระบุว่า “ยายกะเทยแนวหน้าจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งในสวนสัตว์มนุษย์ย่านชนชั้นล่างของซานติอาโกอย่างรวดเร็ว ย่านที่ผู้คนเอาแต่นั่งตบยุงรอให้มีคนจ้างงานไปวันๆ และไม่มีแม่กระทั่งเงินสดจะซื้อน้ำตาลทราย ร้านขายของชำเป็นศูนย์รวมสำหรับพูดคุยและวิจารณ์เกี่ยวกับสถานการณ์การเมืองในประเทศ ไม่ว่าจะเป็ผลลั้จากการชุมนุมครั้งก่อน คำแถลงจากฝ่ายค้าน คำข่มขู่คุกคามจากประธานาธิบดีเผด็จการ”²⁷ ตัวบทนี้ได้สะท้อนการดำรงอยู่ของการรับรู้ร่วมกันต่อเหตุการณ์ทางการเมืองในซิติในฐานะคนชายขอบทางสังคมที่แฝงไปด้วยอารมณ์ความรู้สึกและการเมืองแห่งความหวัง

เมื่อพิจารณาประเด็นความเป็นคนชายขอบทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และเพศ การให้ความสำคัญต่อมิติทางเพศภาวะยังคงถูกกละเลยในการศึกษาอดีต โดยเฉพาะตัวตนของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ตัวตนของ “ยายกะเทย” ใน *มาทาดอร์ที่รัก ลู้และฝันถึงวันเปลี่ยนแปลง* แฝงไปด้วยนัยการตอบโต้กลับของการเลือนหายของคนชายขอบในประวัติศาสตร์ กระแสหลักผ่านการใช้ความทรงจำวัยเด็กและสถานะทางสังคม ดังตัวบทวรรณกรรมเรื่องนี้ระบุว่า “การร่วมเพศเป็นเหมือนสิ่งเดียวที่ช่วยบรรเทาความอากัพของหล่อน จากนั้นภาพก็ตัดไปที่กางเกงในแห้งกรัง ถุงเท้าที่ถูกลืมไว้ และขวดเปล่าที่ไม่มีข้อความ เส้นทาง เกาะ ขุมสมบัติ หรือแผนที่ใดๆ นำทางหัวใจเพนจรของหล่อน หัวใจดวงน้อยที่ต้องแตกสลายตั้งแต่เด็กเมื่อแม่ของหล่อนเสียชีวิตลง และหวาดผวาช้ำแล้วช้ำเล่าเมื่อถูกพ่อตะคอกใส่และพาดกัันของหลอนด้วยเข็มขัด พ่อบอกว่าดิฉันเพื่อให้ฉันเป็นลูกผู้ชาย เพราะเขาไม่อยากอับอายต่อหน้าเพื่อนที่สมาคม [...] พ่อมีความเป็นชายสูงมาก รู้วิธีเข้าหาผู้หญิงและมักจะถูกห้อมล้อมด้วยเหล่าโสเภณี อยู่มาวันหนึ่งพ่อในสภาพเมามายไร้สติเข้ามาลวนลามฉัน ร่างกายที่หนักกราวกับข้างของเขาขึ้นคร่อม

²⁷ Pedro Lemebel, *มาทาดอร์ที่รัก ลู้และฝันถึงวันที่เปลี่ยนแปลง*, แปลโดย พัทธิธรา หุตะโชค (ปทุมธานี: ไลบรารี เฮ้าส์, 2566), น.10.

ทักบนตัวฉันจนแทบหายใจไม่ออก”²⁸ ตัวบทวรรณกรรมนำเสนอถึงความสำคัญต่อความทรงจำบาดแผลในอดีตของตัวปัจเจกที่สะท้อนไปถึงสังคมชายเป็นใหญ่จากชุดประสบการณ์จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของความทรงจำที่ประกอบสร้างตัวตน

การตั้งข้อสังเกตต่อการใช้ความทรงจำในวรรณกรรมได้นำไปสู่การวิพากษ์ประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษาต่อความทรงจำของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ โดยเฉพาะความทรงจำที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงอย่างการถูกทำร้ายร่างกาย หรือการถูกข่มขืน เนื่องจากชุดประสบการณ์เหล่านี้แฝงไปด้วยคุณค่าทางอารมณ์และความอคติของตัวปัจเจกที่ในช่วงเวลาหนึ่งไม่ถูกยอมรับในงานศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์

ยิ่งไปกว่านั้น การศึกษาต่อประเด็นความหลากหลายทางเพศในลาตินอเมริกาได้สะท้อนถึงข้อบกพร่องของการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่ทำให้ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้เลือนหายไปจากประวัติศาสตร์ลาตินอเมริกา วรรณกรรมหลังอาณานิคมจึงได้ทำหน้าที่ถ่ายทอดชุดประสบการณ์ของคนชาย “ยายกะเทย” ใน*มาทาดอร์ที่รัก ลูและฝันถึงวันเปลี่ยนแปลง* ยังได้เสียดสีไปถึงสังคมภายในลาตินอเมริกา ซิลีในฐานะประเทศหนึ่งในลาตินอเมริกามักรู้จักในฐานะประเทศที่มีทรัพยากรเหมือนแร่และสถานที่ท่องเที่ยว แต่ความขัดแย้งทางการเมืองของการต่อสู้ระหว่างฝ่ายสังคมนิยมกับรัฐบาลเผด็จการกลับทำให้สถานะของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเลือนหายไปและถูกกดทับอย่างซ้ำซ้อนจากทั้งสองฝ่าย เมื่อพิจารณาด้วยผัสสารมณ ตัวละครอย่าง “ยายกะเทย” ได้นำไปสู่การศึกษาการเมืองอัตลักษณ์และการเมืองวัฒนธรรมที่ชี้ให้เห็นถึงกลไกการทำงานของอำนาจที่ไม่ใช่เพียงในทางปฏิบัติของสถาบันการเมือง แต่ยังนำไปสู่การตั้งข้อสังเกตต่อการต่อสู้ต่อรองในระดับประสบการณ์อารมณ์ความรู้สึก ความปรารถนา สัญชาติญาณ อุปนิสัย ความทรงจำ และจินตนาการ²⁹ ยายกะเทยในตัวบทวรรณกรรมนี้จึงชี้ให้เห็นถึงการละเลยงานศึกษาทางผัสสะในการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์

เมื่อนำผัสสารมณมาวิเคราะห์ใน*มาทาดอร์ที่รัก ลูและฝันถึงวันเปลี่ยนแปลง* ทำให้เราได้เห็นถึงความโศกเศร้าทางการเมืองที่อยู่ภายใต้รัฐเผด็จการและท่ามกลางอุดมการณ์สังคมนิยมเช่นเดียวกัน รวมไปถึงวิธีการเสียดสีที่สะท้อนถึงอารมณ์ของวัฒนธรรมการเมืองในซิลี แม้ทั้งสองสิ่งจะเป็นคู่ตรงข้ามในเชิงปฏิบัติการแต่ความซ้อนทับทางอำนาจในการกดขี่ผู้ที่มีความ

²⁸ เรื่องเดียวกัน, น.15.

²⁹ ชัยรัตน์ พลมุข, “ทฤษฎีผัสสารมณ (Affect Theory) กับการศึกษาวรรณกรรม,” น.334.

หลากหลายทางเพศส่งผลให้ายกะเทยกลับมีความรู้สึกที่โศกเศร้า ดังข้อความในวรรณกรรมที่ว่า “ทำอย่างกับว่าคุณหยิบชุดหนังสือประวัติศาสตร์และวรรณกรรมสันปกสีทองสวยๆ พวกนั้นขึ้นมาอ่าน ไม่ได้จะบอกว่ามันไร้ค่านะ เพราะมันคงจะแพงพอสมควรและช่วยทำให้ห้องดูมีความเป็นปัญญาชน [...] และความโกรธที่ฉันต้องเผชิญตลอดเวลาที่อยู่เคียงข้างคุณแน่ๆ ไม่มีผู้หญิงคนไหนรับได้หรอกที่สามีตัวเองถูกสื่อทั่วโลกตราหน้าว่าเป็นทรราชย์ เผด็จการ และฆาตกร และถึงแม้ว่าพวกเราชาวชิลีจะรู้ว่าคุณกอบกู้ชาติ [...] มันเป็นฝันร้ายที่ได้รู้ว่าพวกคอมมิวนิสต์ไล่แห่งที่สำคัญตัวเองว่าเป็นนักเขียนพากันดูถูกคุณ และมันเกิดขึ้นเพราะคุณยอมให้พวกมันกลับเข้ามาแท้ๆ [...] พวกนั้นสามารถใส่ร้ายรัฐบาลชิลี”³⁰ ตัวบทนี้ได้สะท้อนถึงกระบวนการทัศน์ทางการเมืองของฝ่ายขวาผ่านการใช้วิธีเขียนเพื่อแสดงถึงอารมณ์ของฝ่ายขวาเมื่อเกิดการปะทะทางการเมือง นับว่าเป็นผัสสาสมณณ์ด้านลบอย่างหนึ่งของฝ่ายขวาที่เกิดจากการเคลื่อนไหวของฝ่ายซ้าย การอธิบายตัวบทดังกล่าวนี้สะท้อนไปถึงประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่ไม่ได้ให้ความสำคัญต่ออารมณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากการปะทะทางการเมืองที่สะท้อนมาจากผัสสาสมณณ์ด้านลบ โดยทำให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวของฝ่ายซ้ายในชิลีที่นำไปสู่การเข้าใจถึงการปฏิบัติการทางความคิดที่สัมพันธ์ไปกับการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ในแต่ละพื้นที่และบริบททางประวัติศาสตร์

ดังนั้นวรรณกรรมลาตินอเมริกาทั้งสามเรื่องได้แก่ *หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว* *ชมเป็นน้ำตาล* *หวานเป็นน้ำตาล* และ *มาทาดอร์ที่รัก* ล้วนและฝันถึงวันเปลี่ยนแปลง ล้วนนำไปสู่การแสดงถึงข้อบกพร่องของประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่ผลิตซ้ำภาพตายตัวของคนลาตินอเมริกาที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพศ และอัตลักษณ์ เนื่องจากการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ในทศวรรษก่อน-หลัง 1960 ยังคงอิงไปกับวิธีการเขียนของเจ้าอาณานิคมผ่านการใช้หลักฐานที่เจ้าอาณานิคมเป็นผู้บันทึกเพื่อรายงานต่อราชสำนักหรือระบบส่วนกลางของประเทศอาณานิคม รวมถึงเขียนภาพลักษณ์ของลาตินอเมริกาตามจินตนาการของชาวยุโรปที่สร้างความเป็นอื่นที่มีสถานะต่ำต่อยกกว่าเจ้าอาณานิคม สืบเนื่องไปถึงการสร้างภาพลักษณ์ให้ดินแดนลาตินอเมริกาเป็นดินแดนที่ไม่มีใครเป็นเจ้าของที่ชาวยุโรปสามารถเข้าไปหาผลประโยชน์และยึดครองลาตินอเมริกา

หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว ในฐานะวรรณกรรมสังคมนิยมที่โด่งดังที่สุดเล่มหนึ่งได้ท้าทายต่อวิธีการเขียนทางประวัติศาสตร์นิพนธ์ต่อการเข้าถึงความจริงในการศึกษาประวัติศาสตร์ลาตินอเมริกาผ่านการใช้วิธีการเขียนวรรณกรรมแนวสังคมนิยมที่ให้ความสำคัญ

³⁰ Pedro Lemebel, *มาทาดอร์ที่รัก ลูและฝันถึงวันเปลี่ยนแปลง*, น.93-94.

เหนือจริงที่ดำรงอยู่พร้อมกับความเป็นจริงของวิธีการเขียนของเจ้าอาณานิคม ไม่ว่าจะเป็นครูกูลที่ปกครองเมืองมาคอนโด ระเบียบกฎหมายของรัฐ และนวัตกรรมที่เจ้าอาณานิคมแอบอ้าง โดยเฉพาะการใช้ภาษาของเจ้าอาณานิคมในการจดบันทึกความจริงในอดีตที่ถูกผลิตซ้ำทางประวัติศาสตร์

ชมเป็นน้ำตาล หวานเป็นน้ำตาล สะท้อนวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในสังคมลาตินอเมริกาผ่านการแสดงตัวตนและการแย่งชิงพื้นที่ของผู้หญิงโดยใช้ภาษา สูตรอาหาร และอารมณ์ความรู้สึก “ติตา” ตัวละครหลักที่สะท้อนสังคมปิตาธิปไตยอย่างเข้มข้นได้กลายเป็นภาพแทนของการถูกกดขี่และการถูกจำกัดพื้นที่ทางสังคมของผู้หญิงลาตินอเมริกาที่อิงไปกับบริบททางประวัติศาสตร์ลาตินอเมริกาช่วงอาณานิคมของสเปนที่ใช้ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกสืบเนื่องมาจนถึงการเคลื่อนไหวของสตรีนิยมคลื่นลูกที่สองได้สร้างความเปลี่ยนแปลงต่อสถานะของผู้หญิงในประเทศโลกที่สามที่ถูกวัฒนธรรมทางสังคมจำกัดพื้นที่จนนำไปสู่การประกอบสร้างบทบาททางเพศให้แก่หญิง-ชายในสังคมลาตินอเมริกา ผัสสะเชิงลบที่สะท้อนมาจาก *ชมเป็นน้ำตาล หวานเป็นน้ำตาล* เต็มไปด้วยการใช้อารมณ์ความรู้สึกของคนชายขอบที่ไร้เสียงที่มุ่งเน้นไปที่การกักขังผู้หญิงให้อยู่ในพื้นที่ภายในบ้าน

มาทาดอร์ที่รัก ลูและฝันถึงวันเปลี่ยนแปลง เป็นวรรณกรรมร่วมสมัยอีกหนึ่งชิ้นที่แสดงถึงการสลายชุดความรู้แบบเพศวิถีลักษณะของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศผ่านการเล่าเรื่องของคนชายขอบท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมืองในชิลี “กะเทย” ได้กลายเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ดำเนินเนื้อเรื่อง หรือการเป็นตัวละครหลักที่นำไปสู่การตั้งข้อสังเกตต่อความเคลื่อนไหวของขบวนการฝ่ายซ้ายที่มีมิติของการเมืองอัตลักษณ์และการแสดงตัวตนของคนชายขอบที่สัมพันธ์ไปกับบริบทและพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ ผัสสารมณได้สะท้อนถึงการเมืองเรื่องเพศท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมืองที่เต็มไปด้วยความรุนแรงทางกายภาพและความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ในขณะที่เดียวกัน*มาทาดอร์ที่รัก ลูและฝันถึงวันเปลี่ยนแปลง* สามารถวิพากษ์การเขียนวรรณกรรมลาตินอเมริกาเรื่องอื่นๆ ที่ละเลยอัตลักษณ์ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ

เพศภาวะและเพศวิถีในวรรณกรรม

เพศภาวะในวรรณกรรมลาตินอเมริกาได้สะท้อนถึงการตอบโต้สังคมปิตาธิปไตยจากการผลิตซ้ำทางประวัติศาสตร์และอำนาจของภาษาในการเขียนที่ผู้ชายได้ถือครองพื้นที่จากงานเขียนทางประวัติศาสตร์และวรรณกรรมด้วยตนเอง อีกทั้งวรรณกรรมลาตินอเมริกายังชี้ให้เห็นถึงประเด็นทางการเมืองและการนำเสนอพื้นที่ในวรรณกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ทาง

วรรณกรรมของคนชายขอบ ไม่ว่าจะเป็นการกบฏหมาย สังคม กระบวนทัศน์ทางสังคม และวัฒนธรรมที่ล้วนเกิดในช่วงบริบทของการปกครองระบอบอาณานิคมสืบเนื่องไปจนถึงสภาพหลังอาณานิคมที่ปัญหาเรื่องการกดขี่ทางเพศไม่ได้สูญหายไปจากสังคมลาตินอเมริกาแต่อย่างใด วรรณกรรมที่เขียนโดยผู้หญิงจึงทำหน้าที่กระทำการทางการเมืองในการเปล่งเสียงหรือเล่าเรื่องของผู้หญิงที่เป็นคนชายขอบในสังคม เนื่องจากทั้งผู้หญิงและผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศไม่เคยดำรงอยู่ในเรื่องเล่ากระแสหลักในสังคมปิตาธิปไตย

สถานะของผู้หญิงใน *ชมเป็นน้ำตาล หวานเป็นน้ำตาล* ตีตาที่ถูกวางโครงเรื่องให้เป็นลูกชังที่มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลงานภายในบ้าน และไม่สามารถสมหวังในความรัก ในขณะที่ *มาทาดอร์ที่รัก ลู้อะและฝันถึงวันเปลี่ยนแปลง* ได้แสดงถึงการขับเคลื่อนการเมืองของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในประวัติศาสตร์การเมืองร่วมสมัยของชิลี วรรณกรรมทั้งสองเรื่องข้างต้นแสดงถึงการช่วงชิงพื้นที่ทางวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การสร้างวิวาทะในสังคมในฐานะวรรณกรรมที่ทำลายสุนทรียศาสตร์ของเจ้าอาณานิคมท่ามกลางสังคมปิตาธิปไตยในลาตินอเมริกา

วรรณกรรมลาตินอเมริกาที่เขียนโดยผู้หญิงและผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในบทความชิ้นนี้ช่วยให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ทางเลือกที่นำเสนอเรื่องราวของคนชายขอบด้วยวิธีการตอบโต้กลับต่อประวัติศาสตร์กระแสหลักของงานวรรณกรรมแนวสังคมนิยมหัตถกรรม ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอภาพแทนของผู้หญิงและผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศที่นำไปสู่การศึกษาประวัติศาสตร์ทางเลือกและการวิพากษ์ประวัติศาสตร์นิพนธ์ในช่วงก่อนทศวรรษ 1960 ผ่านการแสดงตัวตนในพื้นที่ต่างๆ ทั้งภายในบ้าน-นอกบ้าน และพื้นที่ทางการเมือง เนื่องจากการศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์ในช่วงทศวรรษ 1960-1980 การปรากฏตัวของผู้หญิงและผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในบทบาทที่ซ้อนทับกันยังคงถูกละเลยในการศึกษาประวัติศาสตร์ สูตรอาหารทุกสูตรใน *ชมเป็นน้ำตาล หวานเป็นน้ำตาล* ล้วนเป็นสิ่งประกอบสำคัญที่ให้คุณค่าในวรรณกรรมของคนชายขอบเพื่อสื่อถึงวัฒนธรรมพื้นที่ภายในบ้านที่ตอบสนองไปกับวิถีชีวิตของภาพแทนผู้หญิงในเม็กซิโกระหว่างความสัมพันธ์ในพื้นที่ปฏิบัติการที่แฝงไปด้วยการซ้อนทับของอำนาจและอารมณ์ความรู้สึก ดังที่ตัวบทวรรณกรรมนี้กล่าวไว้ว่า “นำหางวัวไปต้มพร้อมหัวหอมกับกระเทียม ปูรสตด้วยเกลือกับพริกไทย ควรเติมน้ำมากกว่าปกติเล็กน้อย เพราะนี่คืออาหารประเภทซูป และซูปที่ดีควรจะมีน้ำในปริมาณที่พอดี ไม่จางใส ซูปสามารถรักษาอาการเจ็บป่วย ไม่ว่าจะทางกายหรือทางใจ อย่างน้อย

นั่นก็คือสิ่งที่เขาน่าเชื่อมั่น ดิตาก็เช่นกัน แม้จะมีช่วงหนึ่งของชีวิตเธอไม่เห็นค่าของซูบเท่าที่ควร แต่ตอนนี้เธอต้องยอมรับแล้วว่านี่คือความจริง”³¹

ในขณะที่มาทาดอร์ที่รัก ลูและฝันถึงวันเปลี่ยนแปลง ได้สะท้อนถึงการมีตัวตนของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศที่ถูกละทิ้งให้เลือนหายไปจากประวัติศาสตร์การเมืองร่วมสมัยของลาตินอเมริกาผ่านการนำเสนอตัวตนของ “ยายกะเทย” ตัวบทในวรรณกรรมนี้สะท้อนถึงสถานะของคนชายขอบภายใต้ความขัดแย้งทางการเมืองในซิลีพร้อมกับเสียดสีไปถึงสังคมชายเป็นใหญ่ในลาตินอเมริกาและการเคลื่อนไหวของขบวนการฝ่ายซ้าย โดยผ่านการนำเสนออารมณ์ความรู้สึกที่ไม่ใช่มีเพียงแค่ความโกรธแค้นและอารมณ์เชิงลบ แต่ยังคงแฝงไปด้วยความปรารถนาและกามารมณ์ในช่วงเวลาหนึ่งการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ยังคงไม่ยอมรับการให้คุณค่าต่อการศึกษาอารมณ์ความรู้สึกที่หลากหลายของคนชายขอบในระดับจุลภาคทางประวัติศาสตร์

ชีวิตของยายกะเทยได้สะท้อนถึงความรัก ความปรารถนา และความหวังในวันที่ประเทศซิลีจะกลายเป็นประชาธิปไตยผ่านการเชิดชูความหลากหลายทางเพศผ่านการเขียนที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมของ Drag Culture ท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมืองในซิลี ดังข้อความตัวบทในวรรณกรรมที่ว่า “เขามองดูหล่อนอย่างสนุกสนาน ถือเป็นโอกาสพักจากงานเคร่งเครียดที่ทำอยู่ แล้วก็การโหล่นี่แหละที่เป็นคนกดปุ่มเล่นเครื่องคาสเส็ต เขากลายเป็นผู้ชมระบำฟลามงโก้ของหล่อนอย่างเต็มตัว ดูหล่อนหมุนไปมาเข้ากับจังหวะเพลง [...] ยายกะเทยส่งจูบให้เขาจากกันบึ้งของหัวใจ หล่อนโบกสะบัดผ้าคลุมไหล่สีแดงที่ข้างลำตัว สายสะโพกไปมาขณะเดินรำกระแทกสันเท้าลงบนพื้นหญ้าเปียกๆ ที่ปกคลุมด้วยหญ้าอมล”³² ตัวบทดังกล่าวได้สะท้อนภาพสุนทรียศาสตร์ของคนชายขอบที่วรรณกรรมได้เสียดสีงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่ไม่เคยให้คุณค่าวัฒนธรรมของคนชายขอบที่แสดงออกทางเรื้อนร่างและอารมณ์ความรู้สึกที่สัมพันธ์ไปกับวัฒนธรรมในซิลี เมื่อเราพิจารณาด้วยผัสสะศึกษาแล้ว จะไม่ใช่เพียงแค่ประเด็นเรื่องเรื้อนร่าง แต่ยังสัมพันธ์แนบแน่นไปกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ในมิติต่างๆ ท่ามกลางสิ่งแวดล้อม³³

ซิลีในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ได้ถูกนำเสนอในฐานะพื้นที่ทดลองระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ควบคู่ไปกับการปกครองแบบเผด็จการ ในขณะเดียวกันก็กลับถูกละเลยต่อการศึกษาความเปลี่ยนแปลงในเชิงวัฒนธรรมต่างๆ ของคนชายขอบ Drag Culture ที่ไม่เคยถูกนำเสนอใน

³¹ เลารา เอสกิเวล, *ขมเป็นน้ำตาล หวานเป็นน้ำตาล*, น.126.

³² Pedro Lemebel, *มาทาดอร์ที่รัก ลูและฝันถึงวันที่เปลี่ยนแปลง*, น.31.

³³ อาทิตย์ เจริญรัตติญญ, “ผัสสะศึกษาและผัสสะวิจารณ์,” น.254.

ประวัติศาสตร์กระแสหลักได้กลายเป็นวัฒนธรรมที่สื่อถึงคนชายขอบที่สัมพันธ์ไปกับการขับ/เคลื่อนไหวเรือร่าที่แสดงออกทางวัฒนธรรม ในอีกด้าน Drag Culture ได้กลายเป็นการกระทำที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวทางการเมืองอัตลักษณ์ที่วิพากษ์เจ้าอาณานิคมและการเขียนงานประพันธ์วรรณกรรมด้วยกันเองที่ผลิตซ้ำอุดมการณ์ปีตาธิปไตยครอบงำทางสังคม

วรรณกรรมลาตินอเมริกาทั้งสองได้เน้นประเด็นความเปลี่ยนแปลงในสังคมลาตินอเมริกา ซึ่งได้รับอิทธิพลการเคลื่อนไหวสตรีนิยมคลื่นลูกที่สองภายใต้การต่อสู้ที่มีมิติทางอัตลักษณ์ในแต่ละพื้นที่ของลาตินอเมริกา โดยผ่านวิธีการเขียนที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นทั้งจากชิลีและเม็กซิโก เช่น การขบถจากพื้นที่ภายในบ้านในเรื่อง *ชมเป็นน้ำตาล หวานเป็นน้ำตาล* ที่ตัวละครตีกินฟริก ซึ่งโดยปกติแล้วการกินฟริกเป็นสิ่งที่ผูกกับความชายในสังคมลาตินอเมริกา ดังตัวบทที่ว่า “แต่ฉันไม่เคยต้องให้ผู้ชายมาทำอะไรให้ฉันนะ ฉันทำของตัวเองมาตลอด ฉันดูแลใครได้ดี ลูกสาวทั้งสามคนด้วย ผู้ชายไม่ได้สำคัญกับชีวิตขนาดนั้นหรอกค่ะ [...] การปฏิวัติก็เหมือนกัน มันไม่ได้อันตรายขนาดนั้นถ้าเราลองคิดดูดีๆ ละก็! การกินฟริกโดยไม่มีน้ำวางอยู่ใกล้ๆ ยังแย่กว่าด้วยซ้ำ”³⁴ *ชมเป็นน้ำตาล หวานเป็นน้ำตาล* ได้พยายามแสดงตัวตนของคนชายขอบผ่านภาษาที่วิพากษ์สังคมปีตาธิปไตยที่ขบถต่อวัฒนธรรมที่ต้องการปลดปล่อยผู้หญิงจากการครอบงำของอุดมการณ์ปีตาธิปไตยที่ควบคุมบทบาททางเพศที่กีดกันผู้หญิงไม่ให้เป็นอิสระจากการควบคุมของผู้ชาย ในอีกด้านได้สะท้อนกลไกของทัศนคติครอบงำของสังคมปีตาธิปไตยในลาตินอเมริกาที่ต้องมีผู้ชายอยู่เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการดำรงของชีวิตผู้หญิง

สรุป

ชมเป็นน้ำตาล หวานเป็นน้ำตาล ได้นำเสนอการต่อสู้ต่อสังคมปีตาธิปไตยความเคลื่อนไหวของผู้หญิงที่ต้องการปลดปล่อยตัวตนจากวัฒนธรรมและความอคติทางเพศต่อผู้หญิงในสังคมปีตาธิปไตยจากมุมมองของนักเขียนผู้หญิงที่นำเสนอการต่อต้านอำนาจนิยมและสังคมปีตาธิปไตยจากพื้นที่ภายในผ่านอาหารทุกจานที่ตีตาเป็นคู่ปร่ຸงด้วยอารมณ์ความรู้สึก ในขณะที่ *มาทาดอร์ที่รัก ลูและฝันถึงวันเปลี่ยนแปลง* ได้สร้างปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวของผู้มีความหลากหลายทางเพศในชิลีที่ถูกทำให้กลายเป็นระบอบเผด็จการจากการแทรกแซงของสหรัฐอเมริกา ตัวละครอย่าง “ตีตา” และ “ยายกะเทย” ถูกเขียนเพื่อยั่วล้อการนำเสนอภาพแทนของคนชายขอบ อันนำไปสู่การเมืองภาพแทนที่ขับเคลื่อนความเท่าเทียมทางเพศ ใน

³⁴ เลารา เอสกิเวล, *ชมเป็นน้ำตาล หวานเป็นน้ำตาล*, น.89.

ขณะเดียวกันได้ทำหน้าที่สันคลอนงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ในช่วงทศวรรษ 1960-1990 ในการศึกษาเรื่องเพศภาวะและเพศวิถีของคนชายขอบ นอกจากนี้ บทความชิ้นนี้ได้เสนอว่าวรรณกรรมทั้งสองเล่มนี้มีวิธีการเขียนที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อพยายามบอกเล่าถึงบริบท พื้นที่ และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ถึงแม้จะเป็นวรรณกรรมที่สามารถทำให้รู้จักประวัติศาสตร์ลาตินอเมริกาเหมือนกัน แต่กลับสามารถเสริมมิติของการถูกกดทับจากสังคมปิตาธิปไตยในลาตินอเมริกา

ในขณะที่ *หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว* ยังคงมีเงื่อนไขในการนำมาวิพากษ์ประวัติศาสตร์นิพนธ์ในมิติของเพศภาวะและเพศวิถี เนื่องจาก *หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว* ยังคงขาดประเด็นการเคลื่อนไหวที่มีมิติของเพศภาวะและยังคงเป็นวรรณกรรมลาตินอเมริกาอีกหนึ่งชิ้นที่ผลิตซ้ำความเป็นชายที่เป็นพิษออกสู่สังคม เนื่องจากชุดประสบการณ์ที่แตกต่างของผู้เขียนในแต่ละพื้นที่

การใช้วรรณกรรมเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่บทความนี้ได้พยายามนำเสนอจึงแผ่ขยายกรอบความรู้ทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และความเจ็บปวดของคนชายขอบพร้อมกับเรียนรู้ประวัติศาสตร์จากวรรณกรรมผ่านวิถีคิดและทฤษฎีที่หลากหลาย

ดังนั้น วรรณกรรมทั้งสามได้นำไปสู่การทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ของคนชายขอบผ่านผัสสาธรมณ์ด้านลบหรือสุนทรียศาสตร์ของคนชายขอบในแต่ละพื้นที่ช่วงเวลาหลังอาณานิคมในขณะเดียวกันความเป็นเอกลักษณ์ของวรรณกรรมแต่ละเรื่องได้สร้างกระบวนทัศน์ใหม่ออกสู่สังคมในการทำความเข้าใจต่อสังคมลาตินอเมริกาในช่วงหลังทศวรรษ 1960 เป็นต้นมาที่กระทำการรื้อสร้างและการท้าทายต่อชุดอำนาจทางภาษาของเจ้าอาณานิคมที่ครอบงำวิถีทางประวัติศาสตร์นิพนธ์ผ่านการตั้งคำถามต่อความเป็นจริงเพียงหนึ่งชุดในสังคมกระแสหลัก

หมายเหตุ

บทความนี้ปรับปรุงจากบทความที่นำเสนอในงานประชุมวิชาการประวัติศาสตร์ ระดับปริญญาตรี ครั้งที่ 1 จัดโดยภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2567

รายการอ้างอิง

- Pedro Lemebel. *มาทอดอร์ที่รัก สู้และฝันถึงวันที่เปลี่ยนแปลง*. แปลโดย พัทธิธิดา หุตะโชค. ปทุมธานี: ไลบรารี เฮ้าส์, 2566.
- Hutcheon, Linda. "Historiographic Metafiction Parody and the Intertextuality of History," in *Intertextuality and Contemporary American Fiction*. Ed. O'Donnell, P., and Robert Con Davis. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1989), pp.3-32. <https://tspace.library.utoronto.ca/handle/1807/10252>, (accessed July 15, 2024).
- กาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ. *หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว*. แปลโดย ชนฤดี ปลื้มปวารณ์. กรุงเทพฯ: บทขจร, 2562
- ชัยรัตน์ พลमुख. "ทฤษฎีผัสสาอารมณ์ (Affect Theory) กับการศึกษาวรรณกรรม." ใน *นววิถี: วิถีวิทยาร่วมสมัยในการศึกษาวรรณกรรม*, บรรณาธิการโดย สุรเดช โชติอุดมพันธ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2562.
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์. *สำนึยมมหัศจรรย์ ในงานของกาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ โทรี มอร์ริสัน และวรรณกรรมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อ่าน, 2559.
- ไชยันต์ รัชชกุล. *บันทึกดีเป็นตัว*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อ่าน, 2557.
- ภาสุรี ลือสกุล. *วรรณกรรมลาตินอเมริกา 5 ศตวรรษ: จินตนาการ พื้นที่ และชนชายขอบ*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2565.
- เลารา เอสกิเวล. *خمเป็นน้ำตาล หวานเป็นน้ำตาล*. แปลโดย โสภณา เข้าวัดวิวัฒน์กุล. กรุงเทพฯ: แมร์รี่โกราวด์ พับลิชชิง, 2566.
- วารภรณ์ เรืองศรี. "ละครชีวิตของมาร์แต็ง แกร์: การเขียนประวัติศาสตร์คนสามัญของนาตาลี ซีโมน เดวิส." ใน *วิถีวิทยาในการศึกษาประวัติศาสตร์*, บก.ชนิดา พรหมพยัคฆ์, ฌ์ณัฐพงษ์ สกุลเลี่ยว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2563.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. "The Spatial Turn: วิถีวิทยาศึกษาพื้นที่ในวรรณกรรม." ใน *นววิถี: วิถีวิทยาร่วมสมัยในการศึกษาวรรณกรรม*, บรรณาธิการโดย สุรเดช โชติอุดมพันธ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2562.

ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2567)

อาทิตย์ เจียมรัตต์ัญญู. “ผัสสศึกษาและผัสสะวิจารณ์.” ใน *นววิถี: วิถีวิทยาร่วมสมัยในการศึกษาวรรณกรรม*, บรรณาธิการโดย สุรเดช โชติอุดมพันธ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2562.